

PROJECTE EDUCATIU

HIP-HOP A SECUNDÀRIA

DOSSIER PEDAGÒGIC

L'AUDITORI

*«La comunitat d'artistes s'uneix pels interessos comuns. En aquest joc
atrua el que aportes. No hi ha cap genet solitari en el hip-hop. Pràcticament
compartim el mateix sentiment de marcar la diferència en el món i fer
d'aquest un lloc millor on viure»*

Thabang Tefo

Continguts: Núria Palau

Índex

Projecte

Presentació

Descripció

Objectius

Estructura del projecte

Equip artístic

El projecte a l'etapa d'educació secundària

Perfil curricular

Professorat

Introducció al hip-hop

Bases històriques

Punts cardinals

Recomanacions i materials didàctics

Abans del projecte

Al llarg del projecte

Després del projecte

Galeria d'artistes i músiques hip-hop

Glossari

Per saber-ne més

Curiositats

Banc de recursos

Referències

Annexos

Projecte

Presentació

Descripció

«One of the most significant
aspects of hip-hop culture
is being authentic»
T. Tefo

El projecte Hip-hop a secundària neix com un espai per a la creació i reflexió on donar veu a les generacions més joves. Un espai perquè l'alumnat de 3r i 4t d'ESO pugui col·laborar a transformar la realitat a través de la paraula i la música des d'una mirada valenta i crítica, però al mateix temps poètica i artística. Una oportunitat no només de poder conèixer la cultura hip-hop, sinó també de viure-la, formant part com a protagonistes del disseny i la creació de peces pròpies per compartir-les amb els altres damunt de l'escenari de L'Auditori, i esdevenir veritables artistes del hip-hop.

Objectius

- Acostar-se a la cultura hip-hop per conèixer les seves arrels, característiques i possibilitats expressives artístiques.
- Fomentar el coneixement de les característiques de la música urbana afins a la cultura hip-hop com a font d'expressió personal i col·lectiva i de gran valor social, multicultural i artístic.
- Aproximar-se a artistes i peces de música hip-hop i urbana de Nord-amèrica, Llatinoamèrica, Espanya i Catalunya des de la perspectiva de gènere i la mirada crítica.
- Iniciar-se en el disseny i l'elaboració de textos per a la creació de peces musicals de hip-hop.
- Experimentar amb les possibilitats expressives entre música i paraula amb base als pilars de la cultura hip-hop.
- Desenvolupar l'esperit crític, l'escolta activa, el diàleg i la reflexió davant temes d'actualitat o centres d'interès de l'alumnat de secundària, amb implicació i respecte.
- Promoure el treball en equip en la consecució d'una fita col·lectiva comuna.
- Compartir, viure i valorar la presentació de peces col·lectives pròpies de la música hip-hop dins un espai escènic com és L'Auditori.

Estructura del projecte

Atès el seu perfil creatiu i participatiu, el projecte es desenvolupa en tres fases en les quals es posa el focus en tres moments clau: una formació inicial, una etapa de procés creatiu, i finalment una posada en comú i presentació de les creacions.

Fase 1: Formació Inicial.

Una sessió de formació per al professorat

Data: 28 d'abril de 2025 de 10.00 a 12.00 h

Espai: L'Auditori (presencial) Espai 5

Formació: Núria Palau i Paula Grande

Aquesta fase està adreçada al professorat que participa amb el seu centre educatiu en el projecte. Consta d'una sessió de formació de 2 h en format presencial a L'Auditori. És un espai on podreu connectar amb la temàtica i el context a treballar, i on es donaran eines i recursos perquè pugueu adquirir unes bases per al posterior traspàs a l'aula.

Fase 2: Procés creatiu.

Dues sessions d'acompanyament per al procés de creació a les aules

Dates: 5, 6 o 7 de maig (primera sessió) i 26, 27 i 28 de maig (segona sessió) de 2025

**Horari a concretar amb els centres educatius participants*

Presentació del projecte: Núria Palau (sessió 1)

Treball de creació a l'aula: Paula Grande (sessió 1 i sessió 2)

A més a més de la formació, per al treball de creació a l'aula disposareu d'un acompanyament i assessorament al vostre centre amb l'alumnat, amb professionals especialitzats i en actiu, al llarg de dues sessions, perquè pugueu començar a preparar el disseny i l'elaboració de les produccions de hip-hop a l'aula.

Fase 3: Presentació escènica.

Una trobada, presentació i valoració de les produccions finals a L'Auditori

Data: 12 de juny de 2025 de 10.00 a 12.00 h

Espai: L'Auditori (presencial) Sala 3 Tete Montoliu

Conductores: Núria Palau i Paula Grande

Músics: Paula Grande, Vic Moliner

Grafisme en directe: Laura Erviti

Una vegada s'hagi dut a terme el treball a les aules amb l'alumnat, serà el moment de compartir un matí amb tots els centres participants, una trobada final com a espai per mostrar les diferents creacions de l'alumnat i fer un tancament del projecte. En aquest acte comptarem amb la col·laboració d'artistes que ajudaran a donar vida a les propostes a l'escenari de L'Auditori, i culminarà el projecte.

Equip artístic

Núria Palau. Artista interdisciplinària. La fusió i relació entre les diferents arts esdevé el centre del seu treball artístic, d'investigació i la seva aplicació a l'educació i l'expressió artística. Es va formar en Música, Educació i Belles arts a la Universitat de Barcelona, el Conservatori del Liceu i la Universitat Camilo José Cela de Madrid, i es va especialitzar en metodologia Jaques-Dalcroze amb menció en creativitat i composició. Ha rebut el guardó a l'excel·lència acadèmica de la Universitat de Barcelona en l'àmbit educatiu musical i interdisciplinari de les arts. Com a artista plàstica, és guardonada el 2006 amb el Premi Artista Jove per l'Associació Sant Lluç per l'art de Mataró, i el 2013 com a artista referent pel Festival Internacional de Jazz de Sa Pobla, a Mallorca. El 2015 rep la beca Soroptimist Club de Suïssa pel foment del talent artístic, dins el marc del Congrés de l'IJD (Ginebra), per a la presentació de projectes escènics en el camp de la metodologia Jaques-Dalcroze. La seva trajectòria abraça la participació i el disseny de projectes artístics i educatius, i la col·laboració amb artistes de diferents disciplines (música, poesia, arts plàstiques, dansa, teatre) d'àmbit nacional i internacional vinculats a la didàctica en el camp de les arts, la improvisació, els entorns d'exploració i creació sonora amb el moviment i les arts plàstiques aplicats a l'escena. Ha col·laborat amb diverses entitats en la creació de materials didàctics educatius i músiques per al moviment. Actualment, la seva vida artística transcorre a cavall entre la docència, la formació i la recerca en el camp educatiu interdisciplinari artístic.

Paula Grande. Cantant i compositora, es mou entre els registres del jazz, el hip-hop i la música llatina i popular. La fusió és el tret que més la caracteritza. Ha tingut l'oportunitat d'ensenyar la seva música i el seu art arreu del món, i en els seus viatges s'ha fet mereixedora de diferents premis internacionals. Ha publicat tres discs en solitari: *Viatge Interestel·lar* (Little Red Corvette Records, 2016), *SóC* (U98, 2018) i *D.O.'s* (Denominación de Orígenes) (U98, 2022), un disc col·laboratiu amb Anna Ferrer, *Vega* (Bankrobber, 2020) de Càntu. Ha col·laborat amb diverses artistes com Clara Peya, Las Karamba, Guadi Galego, Guillem Roma, Anna Ferrer, Vic Moliner, Pau Brugada, Daura Mangara i Girona Jazz Project, entre d'altres. La seva passió per fer de la música una eina de transformació l'empeny a continuar treballant en projectes i processos de creació. A través del llenguatge del hip-hop i els ritmes afrolatins, unes melodies que fan ballar i unes lletres que expliquen històries reals i palpables, vol fer-se reconèixer en l'orgull i la festa de la lluita. En la seva faceta pedagògica, ha estat professora a l'ESEM (Escola Superior del Taller de Músics) i ha dinamitzat l'Observatori de Gènere del mateix centre. Realitza tallers en centres educatius entorn de la música (diferents estils) posant el focus en la perspectiva de gènere i el sexisme. Dirigeix conjunts vocals de petit i mitjà format.

Laura Erviti. Artista visual del surrealisme contemporani, centra la seva pràctica artística en la pintura de llenç i mural. A les seves obres l'artista hi plasma les seves vivències oníriques, on emocions i sensacions es despleguen orgànicament. Tal com succeeix en els seus somnis, els

diferents elements coexisteixen, es juxtaposen, se superposen i habiten diferents estrats simbòlics. Jugant amb la perspectiva i variacions tonals, transforma els paisatges en veritables escenes de l'experiència onírica. Guanyadora de diversos premis internacionals, va cursar els seus estudis artístics superiors a Barcelona (Belles Arts, UB), Berlín (MA Professionalization of the Emerging Artist, NODE Centre for Curatorial Studies) i Londres (MA Fine Art Digital, Central Saint Martins, University of the Arts London). Actualment, està representada per dues galeries d'art contemporani: Artevistas Gallery, situada al centre de Barcelona; i Heart of the Tribe Gallery, situada a Glastonbury, Regne Unit. Allà ven les seves obres en format llenç i *print*. Tot el seu procés creatiu és de residu zero, i els materials emprats per crear les seves obres són sostenibles i naturals. Ella confecciona a mà les pintures a l'oli que utilitza en la creació dels seus quadres. També crea les seves obres oníriques en format mural, i ha participat en múltiples festivals de muralisme d'àmbit internacional.

Vic Moliner. Creador inquiet. Baixista, compositor, productor i multiinstrumentista. Les paraules i la música són un camí cap a l'interior i l'exterior alhora, cap a l'autoconeixement i també cap a la transformació social. Sempre a la recerca de l'expressió autèntica a través de la música i la poesia, i de nous sons a través dels instruments i la producció. Acaba de publicar el seu últim disc, *Foc i endreces* (2023), on per primer cop canta les seves cançons, a banda de compondre-les i produir-les. També acaba de publicar per primera vegada els seus textos en el poemari *Tu i les pre(s)ses* (2023). Anteriorment va publicar *ARA* (2016) i, sota el nom de projecte Verd i Blau, els discs *Tocar l'horitzó* (2014) i *Un fràgil corall* (2012). Com a colíder de la formació STN! ha publicat dos discs: *Capsigranys* (2013) i *Un pas més* (2011). Els ha presentat tots arreu de Catalunya i la península en multitud de concerts, fruit d'una intensa activitat durant els últims deu anys. Un altre projecte personal és l'estudi de producció musical Olivera, creat juntament amb el músic i productor Pau Brugada l'any 2017, on ha produït música d'artistes com Clara Peya, Guadi Galego, Paula Grande, Germà Negre, David Mauricio, Magalí Sare, Pau Brugada, Daura Mangara, Xavi Torres Trio o Marala. També el projecte Clara Peya & Vic Moliner ÍNDIGA, coliderat amb Clara Peya, amb el qual van estar girant entre els anys 2018 i 2021. Com a productor i baixista va rebre el premi Enderrock al millor disc del 2018, amb *Estómac*, de Clara Peya; com a contrabaixista, el primer premi a la "Dutch Jazz Competition", amb Xavi Torres Trio, i com a compositor i lletrista, el Premi Lletra als Premis Altaveu 2012 amb la cançó "Temps per mirar el temps".

El projecte

El projecte a l'etapa d'educació secundària

Perfil curricular

La riquesa de la cultura hip-hop i la rellevància de treballar-hi a l'etapa de secundària destaca primerament amb el vincle que té amb el concepte de cultura, juntament amb els sistemes de valors compartits o l'estil de vida en què es fomenta la cohesió i el sentit d'unitat que dona forma tant als individus com a la societat. Aquest punt central de caràcter transversal connecta amb els eixos dels **Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS)** marcats per l'Agenda 2030 (UNESCO), juntament amb la creativitat, ja que tots aquests elements són essencials per a l'aprenentatge i l'adquisició competencial de l'alumnat adolescent que, al llarg de l'etapa d'educació secundària, va construint de mica en mica el seu coneixement, però també la seva identitat. Per això, el projecte és una oportunitat per conèixer i crear, però també per compartir i viure en un espai comú on sentir-se part del col·lectiu teixint un compromís en grup a través de l'expressió artística.

Altrament, el projecte Hip-hop a secundària queda articulats amb el **currículum d'educació bàsica vigent (Decret 172/2022)**, concretament amb l'etapa d'**Educació Secundària Obligatòria**, on es poden veure reflectits aspectes afins als vectors i les competències clau, juntament amb les competències transversals de l'etapa i les **competències específiques de l'àrea artística**. A més, el fet de treballar aspectes del llenguatge verbal en la creació de textos per a músiques, aporta el treball competencial amb altres àrees de coneixement com la lingüística i ofereix una mirada més holística i multidisciplinària.

La proposta i el perfil pedagògic del projecte implica l'aportació als **vectors** clau oferint un **aprenentatge competencial** a l'alumnat, ja que, no només l'acosta al coneixement de les bases fonamentals de la cultura hip-hop, sinó que implica poder aplicar els elements propis d'aquesta cultura en el disseny i la creació de produccions pròpies i personals a l'aula, i portar-les a la realitat a l'escenari de L'Auditori. Per altra banda, el perfil obert i multicultural del hip-hop ofereix una mirada d'**universalitat del currículum**, donada la diversitat de cultures i múltiples orígens dels referents a treballar i el gran ventall de possibilitats com a eina d'expressió artística, i també inclou la **perspectiva de gènere** en el coneixement d'artistes i figures implicades en el seu context. L'ús de la paraula en la construcció de textos per a músiques, tant al llarg del procés de creació com de presentació de les produccions finals davant del públic, fomenta el coneixement i la comprensió de termes i vocabulari específic contextual i l'ús de la llengua com a eina de comunicació i expressió artística, de manera que és una aposta per la **qualitat de l'educació en les llengües**. El caràcter social que embolcalla el

hip-hop i l'essència de les seves lletres, en què s'aborden temes personals i socials propers a l'artista i l'actualitat de manera reflexiva i amb respecte, fa que hi hagi un acostament a *la ciutadania democràtica i la consciència global*, a més a més de fomentar el *benestar emocional* utilitzant la música i les arts com un canal per expressar-se tant individualment com en grup.

Les **competències clau** presents en el marc curricular es veuen reflectides en el projecte pel que fa a la **competència en comunicació lingüística** en l'ús de la llengua com a mitjà de comunicació i canal per a la comprensió i l'anàlisi d'aspectes culturals del hip-hop. També com a eina d'intercanvi i diàleg entre l'alumnat en la posada en comú dels diferents temes que poden sorgir fent ús de l'expressió oral i escrita en els processos de treball a través de la creació artística de peces musicals de hip-hop pròpies. El context històric i la gran repercussió mundial del hip-hop fa que el repertori i la literatura en la qual queda emmarcat el projecte siguin molt diversos lingüísticament, i que les fonts i els referents que es proposen utilitzin múltiples llengües com l'anglès i el francès, a més a més de les pròpies del territori com el català i el castellà atenent un perfil multicultural i lingüísticament divers propi de la **competència plurilingüe**. També es veu reforçada la **competència en consciència i expressió culturals** pel que fa a la valoració de la mirada oberta, múltiple, identitària i cultural que aporta el coneixement del hip-hop com a base d'expressió artística. La capacitat de reflexió individual i col·lectiva, juntament amb la presa de consciència i l'autoconeixement que comporta el disseny i l'elaboració de cançons de hip-hop al llarg del projecte, ajuda al desenvolupament de la **competència personal, social i d'aprendre a aprendre**, ja que fomenta la motivació i la capacitat de treball en equip des del respecte i la presa d'acords comuns en grup de manera democràtica propis de la **competència ciutadana**. Així mateix, la presa de decisions, la planificació i l'elaboració de les peces de música hip-hop per part de l'alumnat acceptant les limitacions, fortaleixes i debilitats individuals i d'equip que puguin sorgir en els processos de treball desenvolupen la **competència emprenedora** per tal d'afrontar i superar els diferents reptes per a la consecució d'una fita comuna.

En el marc del Decret de 2022, les aules dels centres educatius han de ser espais dinàmics on l'alumnat es pugui sentir còmode utilitzant diferents llenguatges i tingui la possibilitat d'expressar les seves idees (Decret, 2022, p. 230). Així, el fet de participar en projectes artístics de creació com el que ofereix Hip-hop a secundària implica aportacions a les **competències transversals**¹ de l'etapa i a les **competències específiques i criteris d'avaluació**² de la matèria de Música i de l'optativa d'Arts Escèniques i Dansa, vinculats als objectius específics del projecte, juntament amb la presència dels sabers de cada matèria per a l'assoliment competencial.

¹ Vegeu Taula 1. Desplegament per a les competències transversal a ANNEXOS.

² Vegeu Taula 2. Competències específiques i criteris d'avaluació a ANNEXOS.

Taula 3. Aportació del projecte Hip-hop a secundària als sabers de la matèria de Música (1r a 3r ESO) i Arts Escèniques i Dansa (4t ESO).

Blocs	Sabers	
	1r a 3r ESO (Música)	4t ESO (Arts Escèniques i Dansa)
Escolta i percepció musical	- Identificació auditiva, descripció i valoració de les característiques més rellevants i significatives de diverses obres musicals. - Manifestació de les normes de comportament bàsic, com el respecte i la valoració, en audicions enregistrades o en directe. - Anàlisi auditiva dels trets estilístics de la música vocal i instrumental d'obres musicals de diferents èpoques i cultures. - Identificació i discriminació auditiva dels paràmetres del so en diverses obres i manifestacions musicals.	Anàlisi de manifestacions i esdeveniments culturals escènics i de dansa, en viu i enregistrats.
Interpretació, improvisació i creació	- Interpretació musical individual i col·lectiva a partir de la descodificació dels elements bàsics del llenguatge musical. - Aplicacions elementals per a la interpretació: tècniques vocals, instrumentals i corporals, tècniques d'estudi i de gestió d'emocions en la preparació d'obres i la interpretació individual i col·lectiva. - Improvisació guiada i lliure en interpretacions individuals i col·lectives. - Composició musical a partir de la veu, el cos, els instruments i/o les eines tecnològiques. - Creació individual i/o col·lectiva a partir de processos que engloben diferents llenguatges artístics. - Ús i adaptació del llenguatge musical a través d'aplicacions tecnològiques en projectes musicals i artístics.	- Pràctica de les tècniques elementals per a la interpretació: tècniques vocals i corporals, tècniques d'estudi i de regulació de les emocions. - Improvisació guiada i lliure a partir de tècniques vocals i corporals. - Creació de productes escènics i de moviment a partir de diferents elements i recursos. - Participació en activitats escèniques i de moviment mostrant les normes socials de comportament adequades.
Contextos i cultures musicals	- Identificació de les característiques estilístiques i socials dels principals gèneres del repertori més rellevant del patrimoni cultural i musical. - Desenvolupament del pensament ètic i responsable en relació amb la propietat intel·lectual i cultural. - Contextualització de les principals agrupacions musicals a partir de les famílies instrumentals i les característiques vocals. - Desenvolupament de propostes artístiques que posin en valor les músiques tradicionals, populars i urbanes.	- Anàlisi de les tendències escèniques i coreogràfiques urbanes nacionals i internacionals des dels anys cinquanta fins a l'actualitat. - Anàlisi i ús de sistemes de comunicació i difusió social a través de les tecnologies, les creacions pròpies de l'alumnat i/o crítica d'obres actuals o del passat. - Valoració de la transformació dels valors, els hàbits, el consum i el gust escènic i de la dansa com a conseqüència dels avenços tecnològics.

A més a més de les competències específiques de les matèries de Música i Arts Escèniques i Dansa, la construcció de textos per a les peces de música hip-hop comporta el treball d'algunes de les competències específiques de l'àrea *lingüística* pel que fa a:

- CE1. Descriure i valorar la diversitat lingüística i cultural a partir del reconeixement de les llengües de l'alumnat i la realitat plurilingüe i pluricultural, per afavorir la transferència lingüística, identificar i rebutjar estereotips i prejudicis lingüístics, i valorar aquesta diversitat com a font de riquesa cultural.

- CE 2. Comprendre i interpretar textos orals i multimodals i recollir-ne el sentit general i la informació més rellevant, la seva forma i el seu contingut, per construir coneixement, formar-se opinió i eixamplar les possibilitats de gaudi i lleure.
- CE 3. Produir textos orals i multimodals amb coherència, claredat i registre adequats tenint en compte les convencions pròpies dels diferents gèneres discursius, i participar en interaccions orals variades, amb autonomia per expressar idees, sentiments i conceptes, construir coneixement i establir vincles personals.
- CE 10. Posar al servei de la convivència democràtica la resolució dialogada dels conflictes i la igualtat de drets de totes les persones, les pròpies pràctiques comunicatives, utilitzant un llenguatge no discriminatori i desterrant els abusos de poder a través de la paraula, per afavorir un ús eficaç, ètic i democràtic del llenguatge.

Per finalitzar, ateses les característiques del projecte, és important destacar les consideracions d'universalitat i valors socials afins amb el Decret 150/2017, de **diversitat i inclusió**, pel que fa a la **sensibilització envers la diversitat i la no-discriminació** en un món global i tolerant on tothom tingui l'oportunitat de ser partícip en projectes artístics, en aquest cas de peces de música hip-hop, que siguin prou **flexibles** i mostrin una **capacitat d'adaptació** en la transferència de coneixement a les diferents realitats, tant dels centres educatius com de l'alumnat.

Professorat

Introducció al hip-hop

Bases històriques

«No podem canviar el món
si no canviem nosaltres mateixos»
Notorious B.I.G.

Quan parlem de hip-hop no ens referim, tot i que pot semblar-ho, a un estil musical. L'abast del hip-hop va molt més enllà i per això parlem d'un gènere musical, un moviment, una cultura. Aquesta accepció es defineix pel fet que el concepte de cultura implica un «conjunt de trets distintius, espirituals, materials i afectius que caracteritzen una societat o un grup social en què queden incloses, a més de les arts i les lletres, les formes de viure, els drets fonamentals de l'ésser humà, els sistemes de valors, les creences i les tradicions» (UNESCO). Aquest fer col·lectiu i sentiment d'unitat social va trobar en la música, la dansa, la poesia i el grafisme un camí d'expressió per traslladar al món els seus neguits i les seves necessitats a la segona meitat del s. xx. Segons Kelly (2023), la cultura hip-hop va sorgir de la joventut afroamericana i llatina de la ciutat de Nova York als anys setanta, però és essencial, a priori, revisar alguns moments clau anteriors que van deixar la seva empremta i que van ajudar a gestar, a poc a poc, amb el temps, les bases d'aquesta cultura.

Antecedents i arrels

El vincle entre música, paraula i societat ja es remunta a les pràctiques poètiques i narratives pròpies de les tradicions africanes de la mà dels *griots* (s. XIII-s. XV), en què l'oralitat era un element característic, amb parts improvisades acompanyades per una base musical en directe. Aquesta herència narrativa i musical, més endavant, al s. xx, tindrà la seva influència en estils com el gòspel, el blues i, especialment els *talking blues* (dècada de 1920), que mantenien l'esperit narratiu oral i, en el cas del jazz, a la dècada de 1930, l'ús de l'*scat*, l'*storytelling* i la fórmula de l'anomenat *call and response* (pregunta i resposta) que alguns artistes com Cab Calloway van incloure en algunes de les seves peces musicals popularitzades com "*Minnie the Moocher*" (1931), que van esdevenir referents en el context musical americà.

Altrament, també cal situar el moment històric social als Estats Units d'Amèrica (EUA) de principis del s. xx, en què ciutats com Nova York van rebre immigració procedent del Carib, de Llatinoamèrica i de Jamaica. Aquesta última, amb gran aflluència als anys quaranta, va contribuir al fet que apareguessin cap a l'any 1950 els anomenats *sound systems*, camionetes mòbils carregades amb equips de so i altaveus de grans dimensions on a una persona

(selector/a) feia de DJ al carrer punxant música popular jamaicana (reggae, ska, etc.), juntament amb altres estils del moment com el funk, i on en certs moments es realitzaven els anomenats **toasts**, improvisacions verbals entre DJ i públic (González i Schwabe, 2019).

Aquest tipus d'enriquiment social i d'interacció directa amb l'entorn urbà, una dècada més tard, conviurà amb una situació internacional complexa sumada a alguns fets històrics com el cas de [Rosa Parks](#), el 1950, de discriminació racial, i culminarà, arribada la dècada de 1960, en una situació política de canvis i de gran reivindicació social als EUA, marcada per la lluita pels drets civils i la igualtat, en què destaca el manifest "[I Have a Dream](#)", de Martin Luther King. Atesa aquesta situació de divisió i reclam social, la Nova York dels anys 1970 deixava veure dues cares: una, que mostrava una societat benestant i sofisticada a barris com Manhattan, mentre que a d'altres com el Bronx, es concentrava la major part de la immigració i la situació era cada vegada més precària. Com explica l'expert Adam Bradley (2017), «el hip-hop va sorgir de la pobresa urbana per convertir-se en una de les forces culturals més vitals del segle passat», i és gràcies al fet que aquestes mateixes persones, davant una situació de risc social, van saber trobar les seves fortaleeses en les reunions socials, els infants jugant a la corda, les cançons rimades de *double dutch* i les tertúlies a peu de carrer, que eren el reflex d'una vida urbana celebrant la seva identitat enmig de la pobresa i la violència (Thompson, 2024).

«Hip-hop flows from the way were brought up,
our neighborhood and the things we experienced there»

Sheri Sher

El dinamisme vital al barri del Bronx trobarà un espai d'expressió i reunió social a les **block parties**, festes conduïdes per un MC (mestre de cerimònies) on un DJ punxava música funk i soul i on també es ballava. Serà en una d'aquestes primeres *block parties* organitzades per una jove del barri, [Cindy Campbell](#), el 1973 a l'edifici 1520 de Sedgwick Avenue, al Bronx, que el seu germà Clive, més conegut com a [DJ Kool Herc](#), introduirà una innovadora tècnica que consistia a aïllar fragments de la mateixa cançó i repetir-los utilitzant dues pistes. D'aquesta manera creava un ritme continu que es coneixerà com a tècnica del **breakbeat** i que és considerat un dels punts clau en el naixement del moviment hip-hop, on «les lletres improvisades, l'art urbà i els moviments de ball als carrers i parcs començaran a formar una cultura pròpia» (Thompson, 2024). Així, la dècada del 1970 es caracteritzarà no només per les reunions socials, sinó per la introducció de les primeres improvisacions rapejades amb rimes i pel paper destacat dels DJs amb l'experimentació i el desenvolupament de tècniques i sons nous. Tot això, amb la interacció amb el ball i el públic, ajudarà al naixement i consolidació dels elements fonamentals del hip-hop: el *DJing*, el *MCing*, el *breakdance* i el *grafiti* (Thompson, 2024).

Tanmateix, la dècada dels setanta no es pot entendre sense la figura d'Afrika Bambaataa, vinculada a la reivindicació dels drets dels afroamericans estatunidencs, que el 1976 va crear el grup Zulu Nation per promoure el hip-hop com a cultura de pau i consciència social amb la intenció d'allunyar la violència i les lluites entre bandes als barris més pobres. I en el camp de la producció i el *DJing* cal remarcar l'artista Grandmaster Flash, que aportarà en el camp DJ la tècnica de l'*scratching* i el *backspin*, juntament amb el desenvolupament i ús del *loop*, i en farà augmentar la popularitat dins el camp musical.

Altrament, el hip-hop dels anys setanta destacarà per ser «una força tan democràtica com democratitzadora» (Bradley, 2017), que manté una visió oberta i d'igualtat, i visibilitza grups de dones com les Mercedes Ladies, formades per quatre MC's i tres DJs en acció, caracteritzades per la seva lluita social. En el camp de la producció discogràfica, el 1979 la cantant Sylvia Robinson crearà, juntament amb el seu marit, el segell Sugar Hill Records i llançarà grups com Sequence, primer grup de rap femení a enregistrar un senzill, i "Rapper's Delight" (1979) del grup The Sugar Hill Gang, considerada la primera cançó de rap d'èxit comercial, que va generar un impuls i visibilització del hip-hop fora de Nova York com a epicentre.

Revolució hip-hop i Golden Age

La dècada dels anys vuitanta i noranta estarà marcada per la presència del hip-hop i l'expansió del rap a altres zones dels Estats Units, que va deixar enrere l'anomenada *old school* per arribar a la Golden Age (època daurada) el 1985 (Lavado, 2021), i que va portar moments de llum i d'ombra. L'expansió cap al sud dels EUA, a regions com Nova Orleans i Louisiana, es coneixerà amb el nom de *NOLA*³, influenciat pel so del *bounce*.⁴ En altres ciutats com Houston o Atlanta, la tendència experimental i els ritmes de tempo ràpid marcats faran emergir amb el temps el que coneixem com a *trap*. A l'est (Nova York) i l'oest (Los Angeles) dels EUA, sorgiran dues maneres de fer contrastades, que desembocaran en dues tendències i subgèneres de rap: l'*East Coast*⁵ i el *West Coast*. El primer es caracteritza per la influència i l'ús de *samples* de jazz amb ritmes més relaxats i l'experimentació sorgint el *Boom Bap* i en què les lletres aportaran una perspectiva més profunda, intel·lectual i poètica del hip-hop (Thompson, 2024). Pertanyen a l'*East Coast* grups com Run-DMC o artistes com NAS, amb un tipus de rap més líric, o el col·lectiu Native Tongues, amb artistes com Queen Latifah o De La Soul (pare del *posi-rap*). I el segon, a l'oest, caracteritzat per la influència del *G-funk*, en què predominarà l'ús de sintetitzadors, ritmes lents i baixos pesants, amb lletres que aborden temes de la festa, la vida relaxada californiana (*surf*, *skate*) i de barri, i de les colles de carrer. Aquestes últimes temàtiques, emfatitzades per la influència del *gangsta rap*, portaran la mirada del públic cap a

³ Hip-hop desenvolupat a la zona de Nova Orleans i Louisiana, influenciat pel *bounce*.

⁴ Subgènere del hip-hop que es podia escoltar a les festes de Nova Orleans a les dècades dels anys vuitanta i noranta, caracteritzat per l'ús de ritmes repetitius i ràpids marcats, en què també s'utilitzava la fórmula de pregunta i resposta (*call and response*) en la interacció entre MC i públic.

⁵ Cap a finals dels anys noranta, el *West Coast rap* estarà caracteritzat per l'ús del rap hardcore dur i directe.

un tipus de rap als anys noranta més violent i vinculat a ambients criminals. A banda d'això, la revolució hip-hop també es caracteritzarà pel seu compromís social reflectit en les lletres de les peces musicals, que estan plenes d'autoafirmació i d'identitat, i que aborden i narren temes de la quotidianitat i de superació. En aquest context seran característiques les col·laboracions entre artistes, entre els quals destaca el grup The Fugees, que fusionarà el rap amb altres estils com el soul, l'R&B i el reggae. La seva cantant, Lauryn Hill, obrirà nous camins introduint de manera alternativa parts rapejades amb cantades.

Tot això ajudarà a fer que el hip-hop se situï com a *mainstream*,⁶ en un moment en què els canals de distribució musical cap al públic seran amplis: sigui en format àudio (casset o CD) o a través de la presència als mitjans de comunicació amb emissores de ràdio com la WHBI de Nova Jersey, amb programes de hip-hop o sèries televisives popularitzades fora del continent com *The Fresh Prince of Bel Air*, o el canal musical MTV. Altrament, el boom comercial del rap als vuitanta i la imatge característica pel que fa al vestuari impactarà també en el món de l'esport, quan cases com Nike o Adidas busquin fomentar aquesta estètica fent-la servir en els seus anuncis publicitaris. Tal serà l'impacte social i el creixement de popularitat del hip-hop que el 1984 sorgirà el Fresh Fest, primer festival als EUA, i el 1989 el hip-hop tindrà la seva pròpia categoria als Grammy. La indústria de la producció musical, però, amb un focus fixat en el rendiment econòmic, acabarà generant rivalitats i tensions entre la banda de l'est i de l'oest. Això, juntament amb l'expansió del *gangsta rap* a principis dels anys noranta, i sumat al fet que la música hip-hop es comenci a relacionar directament amb el poder amb base als diners, l'estètica i el perfil de delinqüència, farà reaccionar i qüestionar la comunitat hip-hop sobre la pèrdua dels valors essencials i les arrels de la cultura. El 1995 s'arribarà a declarar (Lavado, 2021) la mort del hip-hop, i d'aquesta manera es posarà punt final a la Golden Age.

Nous horitzons, noves mirades

Paral·lelament, mentre el hip-hop es consolidarà i evolucionarà a les diferents zones dels Estats Units, el ressò de l'East Coast i el West Coast tindrà la seva influència en altres països del Carib i de l'Amèrica Llatina, i traspasarà continents fins a arribar a Àsia i Europa (Thompson, 2024). Aquesta bona acollida del hip-hop d'abast mundial serà en part per la mirada cap a aquest estil musical com a oportunitat d'autoexpressió i resistència, que genera un punt d'intercanvi, diversitat i riquesa cultural i que porta a la fusió d'estils i la creació de noves identitats dins el gènere (González i Schwabe, 2019).

«My own feeling is that the idea of the hip-hop Generation brings together
time and race, place and polyculturalism,
hot beats and hybridity»
Jeff Chang

⁶ Tendència predominant o corrent majoritari.

El hip-hop arribarà a l'Amèrica Llatina a partir de la dècada dels anys vuitanta a Bolívia, el Paraguai o l'Equador, i destaca la seva presència en països com Veneçuela on artistes com Perucho Conde, fent servir la base rítmica del tema "Rapper's Delight", presentarà el seu tema "La cotorra⁷ criolla", que denuncia la situació social complexa al país.

A Puerto Rico, el tema "[No finjas](#)" del cantant Glenn Monroig, serà considerat com el primer rap en espanyol l'any 1983, mentre que a l'Argentina la cultura hip-hop s'introduirà als barris i els entorns socials vulnerables a través del *graffiti*, el *breaking* i altres pràctiques artístiques trobant en la música hip-hop i el rap, l'any 1983, un altaveu social. El 1989 el grup Club Nocturno publica [TV rap](#), el primer disc ja produït al país. El mateix passarà a països de Sud-amèrica com Xile, el Brasil o Colòmbia, en què el rap adoptà diferents perspectives, més comercials o alternatives, i d'on van sorgir festivals com el Hip-hop al Parque (Bogotà, 1996), que s'han anat consolidant al llarg del temps. A finals dels anys noranta i principis de la dècada del 2000, el hip-hop també arribarà a Centreamèrica i altres zones del Carib com Cuba, i significarà una porta oberta a l'expressió i denúncia cap a la situació políticsocial del moment, que tocarà temes com la igualtat racial i el feminisme. Es van arribar a crear grups rellevants de dones artistes hip-hop (González i Schwabe, 2019), o altres com el grup Orishas, que van popularitzar un tipus de hip-hop fusió amb ritmes cubans.

Al continent asiàtic, el hip-hop hi arribarà també a la dècada dels anys vuitanta per la presència de militars americans a les Filipines, i una mica més tard s'introduirà a països com Taiwan o Malàisia a través dels mitjans de comunicació o el cinema. Els Jocs Olímpics de Seül de 1988 i una situació política i social més relaxada a Corea faran sorgir el K-hip-hop,⁸ amb centres de trobada cultural a mitjans dels anys noranta com Hongdae, un espai d'intercanvi per compartir i interpretar música. La forta influència de l'R&B al tipus de hip-hop de la zona, anys més tard evolucionarà fins a arribar al K-Pop actual. Al Japó no serà fins a la dècada de 1990 que el J-Rap⁹ veurà la llum, i agafarà embranzida a partir de l'any 2000.

L'impacte del hip-hop a Europa trobarà diferents camins a finals de la dècada dels vuitanta i la dels noranta. L'arribada d'immigració a Alemanya o França aportarà un tipus de hip-hop ric i de mixtura, amb temàtiques reivindicatives contra el racisme o la discriminació social. N'és un exemple destacat "[Fremd im eigenen Land](#)"¹⁰ (1992), dels pioners alemanys Advanced Chemistry (González i Schwabe, 2019). A França, el perfil divers i multicultural del moment, juntament amb l'arribada de la filosofia del col·lectiu Zulu Nation faran néixer un tipus de hip-hop inclusiu, divers i crític. A Espanya, la ràdio, el cinema o la televisió seran punts clau pel que fa a la popularització del hip-hop als vuitanta, que es va iniciar amb intervencions i visibilització de grups com The Break Machine (1984) en programes icònics de televisió com *l'Un, dos, tres* de RTVE. També amb la creació d'espais televisius com el concurs "[A Todo Break](#)", al programa *Tocata* (1986), que acostava el moviment al gran públic i que va generar

⁷ El rap a Veneçuela es coneix com a *cotorreo*.

⁸ Hip-hop coreà.

⁹ Rap del Japó.

¹⁰ Traducció al català: *estranger al teu propi país*.

una reacció de masses envers la cultura hip-hop, i va situar Madrid com un dels grans epicentres amb l'arribada d'americans a les bases militars i la importació de l'estètica i la visió sofisticada cap als EUA dins els contextos socials. Es crearan espais per viure i descobrir les noves tendències actuals del hip-hop, com la discoteca Stones (Madrid), i sorgiran figures com El Chojin o Frank T (Torrejón de Ardoz), que l'expandiran del centre a la resta del país. El 1989 el hip-hop ja té una presència generalitzada, de la mà de grups com Estado Crítico o A lo grande, o MCs com Randy amb el seu maxi single *¡Hey Pijo!* (1989), promogut pel primer segell de hip-hop anomenat Zona Bruta, de Sonia Cuevas, que és considerat el primer rap en espanyol en un moment en què el focus mediàtic serà desplaçat per l'emergència de la música electrònica (bakalao, música màquina). No serà fins a finals dels anys noranta que, a través grups com Violadores del Verso (1999) o artistes com Arianna Puello (1999) i la Mala Rodríguez (2000), el hip-hop tornarà a fer-se un lloc en el món musical i quotidià.

A Catalunya, l'entrada del hip-hop serà a través de la pel·lícula *Beat Street* (1984), que reflecteix la cultura hip-hop americana, i que va desencadenar pràctiques com trobades a plaça Universitat per escoltar, ballar *breakdance* i compartir grafitis a Barcelona (Server, 2020). El 1999, la pista "Jo no soc polac, soc català", del raper Dísop i la productora i artista AeRReeSe, farà que el gran públic posi la mirada en el hip-hop que utilitzava el català com a llengua. Més endavant, altres grups com ZOO o *Pupil·les* destacaran per la seva aportació musical i reivindicació social que trenca etiquetes i desigualtats de gènere (Server, 2020). A la dècada del 2000, el hip-hop ja s'haurà fet un espai davant el públic, però no serà fins més endavant que grups com At Versaris, entre d'altres, aniran un pas més enllà i es transformaran en referents del vers en català.

«La sonoritat del rap en català, en especial, ha evolucionat moltíssim
i la definiria com a versàtil, forta i amb contundència.
El rap en català ha anat perdent la por a fer coses»

J. Jiménez

Amb el pas del temps i en els darrers anys el rap i el hip-hop en català s'han consolidat i s'han organitzat esdeveniments com el Festival Hipnotik (Barcelona), una oportunitat per compartir i mostrar creacions de hip-hop en català, i demostrar que és possible usar la llengua catalana també en aquest gènere musical. Per altra banda, iniciatives com el projecte *Hip-hop.cat* han obert la porta a la participació del jovent en un concurs amb les seves creacions, amb la intenció de trobar nous talents del rap a Catalunya.

Hip-hop don't stop

L'entrada al s. XXI ha suposat una integració i evolució del hip-hop en paral·lel a tot el món. Mentre que des de 2003 hi ha figures com Jay-Z que s'han arribat a coronar com a persones influents en el context americà, a França el 2009 l'artista *Stromae* es feia viral amb el seu "Alors on danse" a través de les xarxes, o el nom de Keny Arkana començava a fer-se un lloc

dins el context del hip-hop femení. La repercussió en la societat va ser tan gran que l'any 2015 el hip-hop va arribar a guanyar en popularitat el rock als EUA. A Catalunya, ha anat augmentant el nombre de grups i artistes que aporten les seves propostes de rap i hip-hop en català, i n'hi ha que integren a les seves creacions altres estils i aporten un llenguatge personal i únic sense perdre l'essència social i les bases del gènere. Tal com diu el raper Shad Kabango (Wheeler,¹¹ 2020) quan reflexiona sobre el hip-hop actual, «Al hip-hop, ens agrada dir que aquesta música, aquesta cultura va començar del no-res. Però el que realment hem descobert és que el hip-hop es nodreix de tot. El hip-hop és funk, rock, soul i jazz. És gòspel i brindis i cançons infantils. Fins i tot és música *disco*. El hip-hop també és política i tecnologia, perquè aquestes són les forces que el van empènyer a convertir-se en una cultura. Però el més important és que és totes aquestes coses juntes» (Cap. 1). Per tant, el hip-hop actual és el resultat d'una evolució rizomàtica, de la qual han sorgit altres subgèneres com el *drill* (2010), amb forta presència a Anglaterra, i gèneres híbrids com el *reggaeton* o el *desi hip-hop*, en què a través de la música i l'art es poden connectar cultures que abracen l'expressió artística del col·lectiu.

Punts cardinals

«Hip-hop, hip-hop, What do you Do?
I Rhyme, I break, I Spin, I paint.»
C. Foley

Etimologia i valors. La cultura hip-hop va sorgir de la joventut afroamericana i llatina de la ciutat de Nova York (Kelly, 2023), però tot i que hi ha diferents opinions, l'expert Jeff Chang (2005) apunta que el nom de *hip-hop* amb el qual coneixement aquesta cultura, ve de la cultura juvenil afroamericana. Les festes que es feien a les esglésies els caps de setmana a vegades rebien el nom de *hip-hops*. Per altra banda, la paraula *hip* conté un significat, herència dels esclaus africans del Senegal i Gàmbia, com a símbol d'il·luminació, de veure-hi, on hip-hop podrien ser espais de visió on sentir-se lliure i moure's (Chang, 2021). Als anys cinquanta, les festes que organitzaven a les cases els adolescents s'anomenaven *Them old hippty hops*, terme que també es feia servir de manera despectiva per cridar l'atenció als *b-boys* més joves a les *block parties*. Diuen que va ser allà mateix on els MCs van començar a utilitzar les paraules *hip* i *hop* per interactuar amb el públic, i que a poc a poc es va fixar el seu nom. A més de l'origen etimològic, també Colozzi (2023) quan parla de la cultura hip-hop, fa referència als valors de la pau, la unitat, l'amor i la diversió, i apunta que la identitat d'aquesta cultura busca la no-violència, el rebuig de tota discriminació, el fet de compartir i la superació i creença en un mateix, a més a més de la noció de respecte, humilitat i tolerància (p. 1).

¹¹ Extracte de la sèrie documental *Hip-hop Evolution*. Netflix (2020). Director: Darby Wheeler.

«La gent parla dels quatre elements del hip-hop: DJ, B-Boy, MC i Graffiti.

Jo crec que n'hi ha molts més: la forma de caminar, de parlar,
de mirar, de comunicar-se»

Jeff Chang

És sobre aquests valors i el poder de l'expressió a través de l'art que sorgeixen els punts cardinals o clau sobre els quals s'articula tota la cultura hip-hop: *DJing* (DJ), *emceeing/rapping* (MC/rap), *graffiti* (també anomenat *writting*), *b-boying/b-girling* (*breakdance*). Alguns experts hi afegeixen teatre i literatura, i en els últims anys també l'anomenat *knowledge* (coneixement d'un mateix), que inclou els principis morals, espirituals i ètics (Tefo, 2022).

DJing. Coneguda com la pràctica de reproduir música o parts de música enregistrada fent girar els discs o les pistes simultàniament per part del DJ (discjòquei) per a un públic, en el *DJing* es crea aquesta base musical i rítmica sobre la qual la figura de l'MC interacciona parlant, rapejant i motivant tant el públic com els ballarins de hip-hop. La pràctica del *DJing* es remunta als orígens del hip-hop, i ha estat molt important, ja que no només implica organitzar i seleccionar la música, sinó que el seu desenvolupament tècnic i el domini dels plats amb el temps l'ha transformat en una pràctica artística en la qual cada DJ pot mostrar la seva personalitat i alhora és capaç d'unir el col·lectiu creant una sensació de comunitat. Cal remarcar el paper de DJ Kool Herc amb la creació del *breakbeat*, i l'aportació de Grandmaster Flash amb l'*scratching* o el *Quick-mixTheory*, juntament amb altres maneres de *turntablism*¹² com el *beat juggling* (manipulació rítmica entre dues músiques) o el *backspinning* (rebobinar un disc per reiniciar un *break*), que s'han anat perfeccionant i han influït en altres estils com la música electrònica o el pop.

Emceeing/rapping. L'MC (*master of ceremonies* o *microphone controller*) era la persona que mentre els DJs punxaven s'encarregava de conduir i interaccionar amb el públic perquè aquest connectés amb la música i l'ambient. Els orígens de l'*MCing* (acció de l'MC) fan referència a la poesia parlada i al ritme, i apunten a la *poesia slam* o l'*spoken word* com a antecedents. Segons Bradley (2017), «Cada cançó de rap és un poema esperant a ser interpretat» (p. xiii); per tant, la mètrica i el llenguatge conformen un missatge artístic on la paraula és un canal d'expressió. La figura que representa l'MC ja ve dels *soundsystems* jamaicans, on és la persona que anima i condueix les trobades de hip-hop i interacciona amb el públic, però també qui té l'oportunitat de transmetre els missatges. Torman Jahi (2020) defineix el paper de l'emcee (MC) com «un llenç en blanc, on les paraules són la creació, i a través de la improvisació i interpretació en directe els dona vida» (p. 7), amb el poder de desafiar i d'interpel·lar el món i el públic amb el seu discurs. Com a elements essencials i característics de l'*emceeing* destaquen la capacitat d'articular i organitzar el ritme, les rimes i l'anomenat *flow*, que cadascú adapta de

¹² Tècnica de manipular / fer girar els discs.

manera personal i que va directament relacionat amb la connexió entre música i paraula, elements que fan que s'arribi més o menys al públic. Cal destacar figures com Pebble Poo, primera dona MC (1979), Coke La Rock o Melle Mel.

Per la seva banda, la música rap «és la veu dels sense veu» (Tefo, 2022), que troben en aquest tipus de pràctica artística un altaveu per exterioritzar i denunciar la situació que viu tota una comunitat, ja que no s'ha d'oblidar que el rap sorgeix de contextos complexos (opressió política, social i econòmica). Caracteritzat per ser una forma de poesia parlada, té un component essencial en el domini de la rima i el ritme, que sol estar en compàs de 4/4, i la veu s'hi adapta i ajusta com si es tractés d'un poema. La popularitat del rap a partir de finals del s. xx va arribar al públic amb cançons com “[U Can't touch this](#)” d'MC Hammer (1990), que van portar el hip-hop a les grans masses. En el cas de Catalunya, com a raper cal destacar l'artista [El Nota](#), premiat al Sona 9 (2008). Actualment és tal la popularitat del rap, que sembla quelcom indissociable quan es parla de hip-hop. La seva expansió i el creixent interès del públic i del món artístic l'han fet evolucionar i s'han originat diferents tipus de rap: rap conscient (consciència social, política, justícia), *gangsta rap* (rap de temàtica violenta i delinqüència), *old school* (rap dels vuitanta i noranta), rap alternatiu (fusió amb altres estils com l'electrònica), *mumble rap* (melodies comercials fàcils de recordar i lletres complexes), trap i rap R&B (feminista i empoderador, temàtica romàntica), etc. Cada un amb la seva personalitat, cada artista tria on se sent més còmode.

Grafiti. Encara que si busquéssim els orígens del grafiti ens remuntarien a l'antiguitat, quan parlem d'aquest terme, connectant-lo amb la cultura hip-hop, ens referim a una expressió concreta d'art urbà. El primer grafiti en format *tagging* (grafiti/signatura amb el nom de l'artista o que evoca paraules) va ser obra de **Cornbread** als anys seixanta a Filadèlfia, i més tard l'artista **Taki** el va popularitzar el 1970 en fer un *tag* amb el seu nom (Taki 183) a la ciutat de Nova York. Una de les figures més rellevants és **FAB 5 FREDDY**, originari del Bronx i membre de The Fabulous 5 amb Lee Quiñones, que van acostar el concepte de grafiti al món de les belles arts a finals dels anys setanta. A partir de llavors el grafiti ha evolucionat i s'ha expandit per tot el món, i ha esdevingut un tipus d'expressió artística quotidiana, popular i molt propera al públic. De fet, s'ha transformat en un model estètic gràfic urbà que ha guanyat presència social en les últimes dècades. Ha estat així gràcies a artistes com **Blek le Rat** (França), amb els seus *stencils*, i les intervencions intrigants i iròniques de **Banksy** (Anglaterra), que a través de les seves obres han estat capaços de sacsejar el públic traient a la palestra temes socials que fomenten una mirada reflexiva, crítica i reivindicativa de la realitat, i que han fet que el grafiti esdevinigués un veritable llenguatge visual. Segons Tefo (2022), hi ha persones que consideren que el grafiti és la versió visual de la música rap i estableixen una gran connexió entre imatge, so i paraula. Actualment, el grafiti ja forma part de la realitat dels entorns urbans de tot el món. Ciutats com Bristol han trobat en el grafiti una manera de cohesió i sentiment comunitari social que aporta personalitat a barris com Stokes Croft. A Espanya, Juan Carlos Argüello (“Muelle”)

serà el primer artista del grafiti que ha impulsat la seva expansió per tot el territori on, amb el pas del temps s'han creat esdeveniments socials com el [Festival Asalto](#), el Festival d'art urbà de Múrcia, el Pintalis Fest (Mollet) o el BAUM Fest a Barcelona. A la mateixa ciutat és possible passejar o fer una ruta d'art urbà pels barris de Sant Andreu, Gràcia o Poblenou, que són un exemple de la diversitat d'artistes que han deixat la seva empremta i ens conviden a gaudir, observar i reflexionar.

Palau. M (2017). Les artistes N4T4 i Philt fent un grafiti dins del marc de l'UpFEST¹³ (Bristol, Anglaterra).

Palau. N. (2016). Grafiti *The Mild Mild West* de Banksy al barri d'Stokes Croft (Bristol, Anglaterra).

¹³ Considerat el festival d'art urbà i de grafiti més gran d'Europa.

B-boying/B-girling. L'expressió del hip-hop a través del moviment és el que coneixem com a *breakdance*, i els *b-boys* o *b-girls* són els ballarins i ballarines que amb el seu cos expressen les seves emocions, aspiracions i lluites. Tot i que sempre s'ha ballat, a finals dels anys seixanta la influència de cantants com [James Brown](#) i les trobades i els espais com les *block parties* van ser elements clau per al desenvolupament del *breakdance*, i entre aquests cal destacar Crazy Legs. A la dècada dels anys setanta proliferen les anomenades *crews*, colles de *b-boys*, *b-girls* i mixtes que comencen a perfeccionar i definir una tècnica amb [passos](#) més específics, anant d'un nivell alt a un de baix a l'hora de ballar, introduint moments de *freeze* (parada), *floor-rocking*, *power moves* i jocs de peus. La Rock Steady Crew serà força coneguda a principis dels anys vuitanta amb col·laboracions com Fab 5 Freddy a la cançó "[Hey You!](#)". A la dècada dels vuitanta el *breakdance* es comença a colar als mitjans audiovisuals i al cinema, a pel·lícules com [Flashdance](#), i comencen a sorgir, anys més tard, produccions que presenten aquest tipus de temàtica. L'estètica i el vestuari que els *b-boys* i les *b-girls* faran servir als anys noranta, que serà un reclam per a les noves tendències en el món de la moda, fusiona un estil esportiu amb l'urbà i de la cultura pop, amb les sabatilles esportives, les cadenes d'or, les ulleres de sol i les gorres de beisbol com a complements identitaris. L'impacte del *breakdance* en les darreres dècades ha fet que apareguin persones especialitzades com el coreògraf [Kader Attou](#), la *b-girl* Señorita Carlota o el *b-boy* [Lagaet](#) a França, la *b-girl* [Sunny Choi](#) als EUA, el *b-boy* del Congo [Junior Bosila](#), i a Catalunya, els [Brodas Bros](#) (2006). El 2024 el *breaking* ha esdevingut categoria olímpica als [Jocs Olímpics de París](#).

Teatre i literatura. Tot i que pugui semblar poc convencional, la literatura i les arts escèniques mantenen un vincle amb el hip-hop pel que fa a la poesia i l'ús de la paraula com a creació i expressió artística. La forma i el treball rítmic i mètric són aspectes afins a la construcció de poemes, sigui amb la rima, l'estructura, els versos i l'ús de metàfores i figures retòriques on el llenguatge va més enllà a favor de l'expressió amb la veu i la paraula. Per altra banda, les temàtiques que s'exposen a les peces de hip-hop també poden ser el punt d'inici o el fil conductor de pràctiques dramàtiques atès el seu perfil narratiu.

Knowledge.¹⁴ Tot i ser el pilar que s'ha incorporat més recentment a l'àmbit del hip-hop, implica quelcom essencial per a l'artista. La cultura i els valors del hip-hop mantenen forts vincles amb l'autenticitat cap a un mateix i cap als altres i, per tant, és necessària l'autoexploració i l'observació per a l'expressió artística. És essencial poder desenvolupar i posar en pràctica uns principis socials, morals i també espirituals que connectin amb aquest tipus de moviment i el col·lectiu fent que així la cultura hip-hop a més d'existir sigui viscuda. Aquí hi podríem incloure la figura d'Afrika Bambaataa i el paper que va tenir amb el grup Zulu Nation, en veure en el hip-hop una oportunitat de donar llum per ajudar a sortir-se'n a persones que vivien en ambients i contextos foscos.

¹⁴ Coneixement d'un mateix.

Professorat

Recomanacions i materials didàctics

«We have to teach the next generation
that's okay to be who you are»
Sheri Sher

Abans del projecte

Els processos de creació impliquen el traspàs d'un seguit de coneixements a la pràctica, i per això és important remarcar el treball dins els centres escolars pel que fa a la contextualització, el marc de treball i els bescanvis entre alumnat i docents. Per això considerem interessant proposar un seguit d'activitats abans del projecte, que puguin ajudar l'alumnat a tenir un primer contacte amb aspectes que després hauran d'aplicar i transferir de manera pràctica a l'aula, amb les dues sessions de visita al centre. Per això, us recomanem tres tipus d'activitats per fer abans de començar el treball de creació a l'aula:

- Activitats per a la **sensibilització del context i els valors socials** com a marc de la cultura hip-hop.
- Activitats per adquirir un **coneixement bàsic i històric del hip-hop**.
- Activitats d'**activació de l'escolta i l'anàlisi** per al **treball creatiu i de composició**.

Partint d'aquests tres perfils de propostes, com que cada grup classe és únic, també us recomanem fer alguna activitat més adreçada a la **diagnosi inicial del grup**, per veure què en sap l'alumnat del hip-hop. Això us permetrà valorar quin és el punt de partida i quins aspectes heu de reforçar o introduir abans de les sessions de creació a l'aula.

Taula 4. Índex de propostes: Abans del projecte.

Propostes d'aprenentatge		Sensibilització valors i context social	Coneixement bàsic històric hip-hop	Activació escolta i anàlisi per al treball creatiu
1	La cançó és el missatge	x		x
2	El poder de la paraula	x		
3	Hip-hop <i>Timeline</i>	x	x	
4	Anàlisi de cançons			x
5	Composició			x

Nota. Activitat Anàlisi de Cançons i Composició creades per Paula Grande.

Activitat 1. La cançó és el missatge.

Les situacions i els contextos històrics també esdevenen moments de reivindicació social i de reflexió envers la identitat individual, però també col·lectiva. El violoncel·lista Pau Casals (1961) deia que la seva millor arma era el seu violoncel, en un moment en què les guerres tenien un impacte directe en la realitat. Música i paraula comencen a adquirir rellevància com a pont de comunicació entre els sentiments i les persones. Aquest trinomi paraula-música-col·lectiu està directament connectat amb aspectes de la realitat política i social on es varen començar a forjar uns valors afins a la cultura hip-hop. Concretament, als Estats Units d'Amèrica a la dècada dels anys seixanta, començant la lluita pels drets civils i la igualtat racial i fent que la veu d'una persona fos el reflex del pensament de moltes. Això, lligat amb la importància i el poder de comunicació de la paraula a través de la cançó, va ser un canal poderós de protesta i empoderament per a artistes del moment, que va posar en joc les necessitats socials i el valor de la música com a expressió artística.

Dit això, hi ha exemples com el de la cantant de jazz Nina Simone, que el 1967 va incloure al seu àlbum *Nina Simone sings the Blues*, un tema que el compositor Galt MacDermot ja havia escrit aquell mateix any per al musical *Hair*. Simone el va recuperar i li va donar el seu toc personal incloent-hi influències del jazz, el soul i el blues, per transformar-lo en un tema de reivindicació social, d'empoderament i valoració humana envers la comunitat afroamericana davant la situació de segregació i el racisme que es vivia a la dècada dels seixanta als EUA.

- Us recomanem que escolteu i llegiu la lletra de la cançó "[Ain't got no... I've got life](#)", i així podreu parlar i contextualitzar la situació social del moment i l'ús de la paraula com a eina d'expressió de situacions, emocions, etc. a través de la cançó. És important que l'alumnat pugui veure que les cançons expliquen, tenen un sentit i un significat més enllà de ser construccions de paraules.
- Una de les curiositats d'aquesta cançó és que se'n poden trobar versions diferents, amb petites modificacions d'algunes paraules, que la mateixa Nina Simone va fer. Per això us animem a proposar a l'alumnat que hi inclogui algun petit canvi amb elements o aspectes actuals:

Exemple: Ain't got no **scooter** (patinet) / Ain't got no ____

I got my **friends** (amics) / I got my **brain** (cervell)

Ain't got no, I've got

*Galt MacDermot (versionat Nina Simone)
(1967)*

*I ain't got no home, ain't got no shoes
Ain't got no money, ain't got no class
Ain't got no fans, ain't got no students
Ain't got no work, ain't got no job
Ain't got no mind*

*What have I got?
Why am I alive anyway?
Yeah, what have I got?
Nobody can take away*

*I got my hair, I got my head
I got my brains, I got my ears
I got my eyes, I got my nose
I got my mouth, I got my smile*

*I got my tongue, I got my chin
I got my neck, I got my boobs
I got my heart, I got my soul
I got my back, I got my sex*

*I ain't got no father, ain't got no mother
Ain't got no children, ain't got no faith
Ain't got no earth, ain't got no water
Ain't got no ticket, ain't got no token
Ain't got no mind*

*What have I got?
Why am I alive anyway?
Yeah, what have I got?
Nobody can take away*

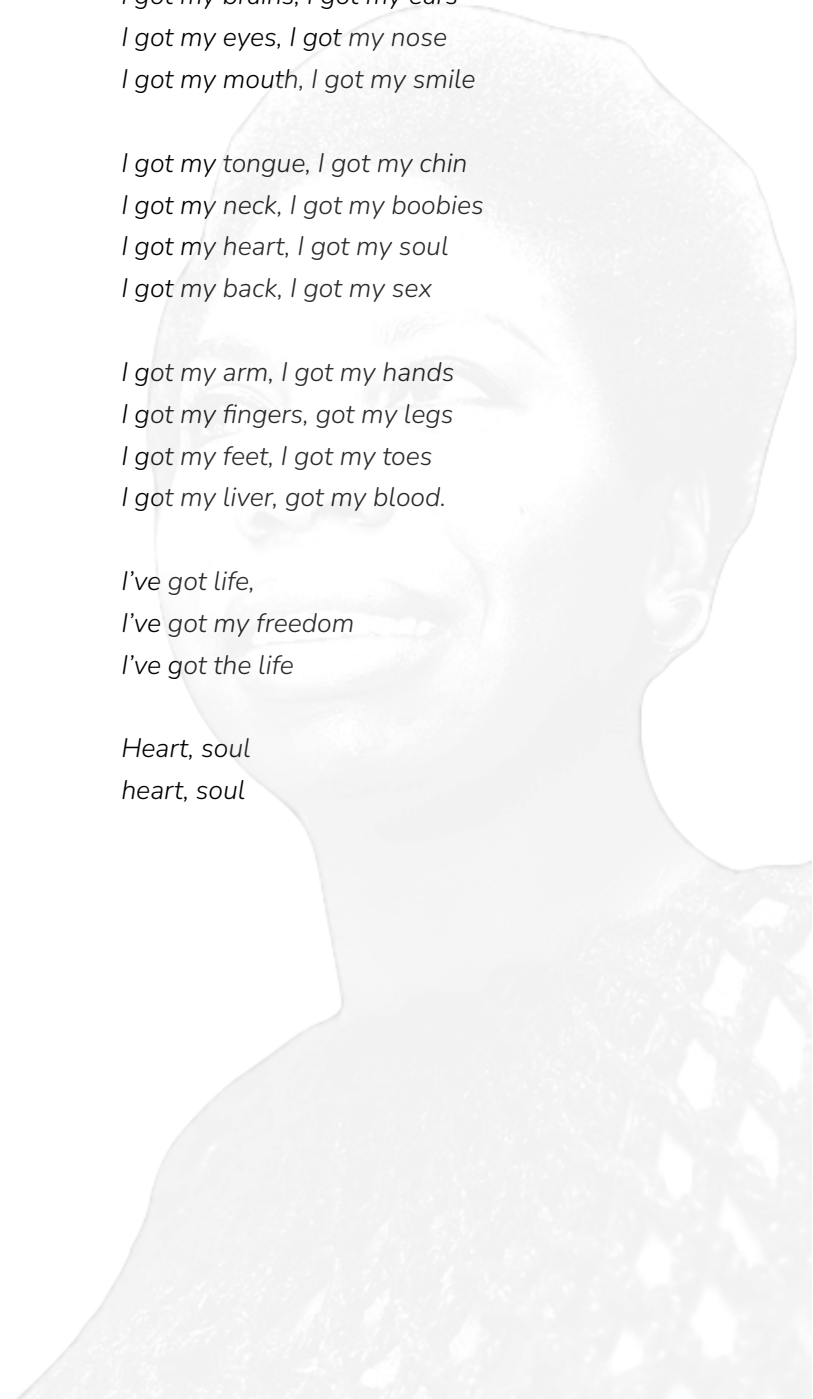
*I got my hair, I got my head
I got my brains, I got my ears
I got my eyes, I got my nose
I got my mouth, I got my smile*

*I got my tongue, I got my chin
I got my neck, I got my boobies
I got my heart, I got my soul
I got my back, I got my sex*

*I got my arm, I got my hands
I got my fingers, got my legs
I got my feet, I got my toes
I got my liver, got my blood.*

*I've got life,
I've got my freedom
I've got the life*

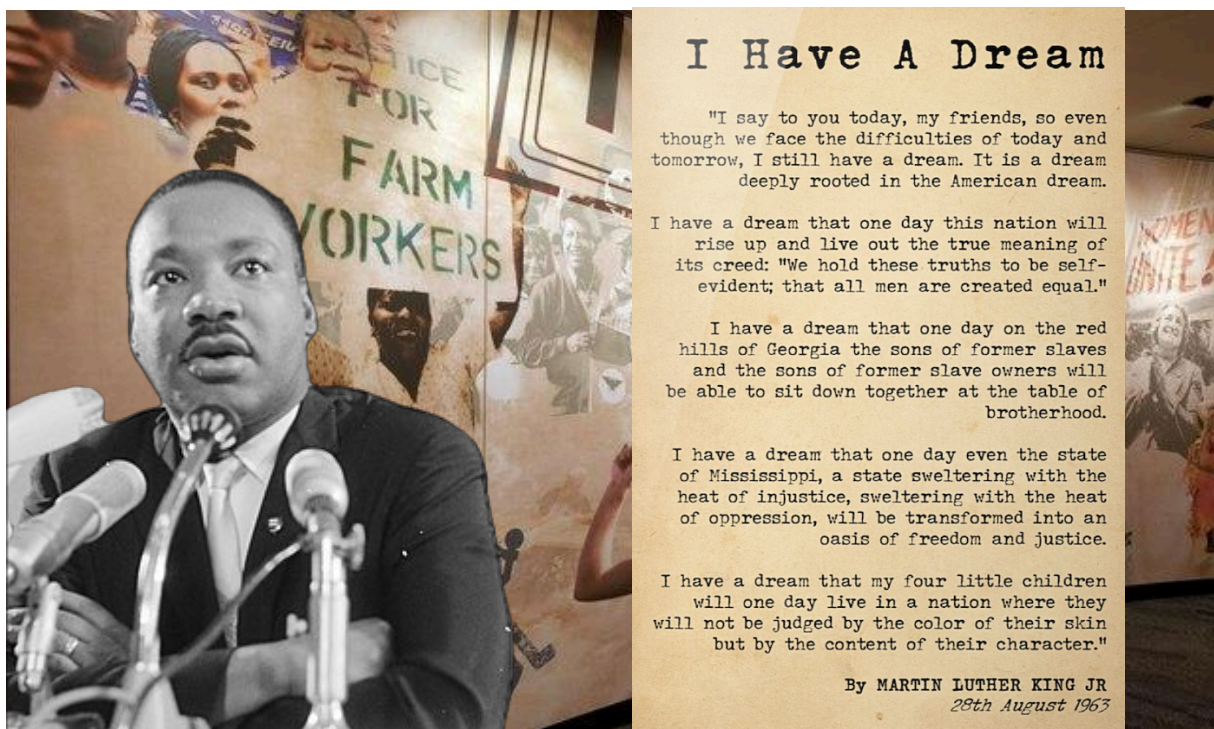
*Heart, soul
heart, soul*

Activitat 2. El poder de la paraula.

Partint del poder de la paraula i el seu significat com a llenguatge expressiu i mitjà per interpel·lar el món sobre temes d'actualitat i de la realitat social, us proposem:

- Compartir amb l'alumnat el manifest “**I have a dream**”, que Martin Luther King va pronunciar el 28 d'agost de 1963 com a representant de la comunitat afroamericana a la dècada dels anys seixanta, davant la discriminació que aquesta patia i com a reivindicació de la igualtat i dels **drets civils de les persones**. Amb això podreu contextualitzar un moment històric vinculat amb la situació social als EUA, valorar l'aportació de l'herència afroamericana envers les arrels i els valors de la cultura hip-hop, i fer arribar a l'alumnat la idea que l'ús de la paraula pot ser una eina d'expressió. Podeu llegir el manifest entre tot el grup, escoltar-lo o visualitzar-lo en format audiovisual.

Martin Luther King sobre Mural pels drets del treball amb extracte del “Manifest pels drets civils” (1963).

- Manifestar comporta donar a conèixer, i a través de la paraula, sigui oral o escrita, fer arribar a les altres persones sentiments, pensaments, etc. Proposeu aspectes que podríeu millorar o que considereu que us agradaria canviar pel món que voldríeu, **tothom té un somni, quin és el teu? Quin és el vostre?** Entre tot el grup classe podeu crear un **Manifest col·lectiu** que pot servir com a tret de sortida de diferents temàtiques o aspectes, que més endavant es poden arribar a transformar en el text de les vostres peces de hip-hop, i que pot ajudar l'alumnat a obrir-se i començar a compartir idees, sentiments i pensaments. Podeu fer les propostes de manera individual i després

posar-les en comú amb tot el grup. Una vegada les tingueu organitzades, acabeu d'escriure el vostre manifest, que podeu penjar a l'aula.

Activitat 3. Hip-hop TimeLine

Aquesta activitat la podeu utilitzar com a avaluació o diagnosi inicial per al grup, que us serveixi per veure el coneixement històric que tenen de la cultura hip-hop, i també per reforçar i refermar més endavant moments rellevants i clau del hip-hop.

- Si la voleu fer servir com a eina per a una *diagnosi inicial*, podeu donar una targeta a cada alumne i, entre tot el gran grup, organitzar-les cronològicament per veure si l'ordre que s'ha establert és el correcte o no. Veureu quin coneixement o quines associacions envers la línia temporal fan, i sobre això podeu organitzar les targetes i anar explicant el recorregut històric.
- Si la voleu treballar per *recordar el coneixement històric* del hip-hop, ho podeu fer una vegada hàgiu explicat i situat el context històric i les bases amb el grup, fent una impressió del joc de cartes i en petit grup perquè hi puguin jugar.
- Una tercera opció és utilitzar el joc per *refermar coneixements o com a avaluació*, una vegada que l'alumnat ja hagi treballat les bases històriques.

Com a activitat d'introducció, si no heu treballat encara la part històrica, o com a diagnosi, us proposem repartir una targeta a cada persona de l'alumnat i preguntar qui creu que té la carta més antiga. És una manera de fer reflexionar sobre la informació que els dona la carta, però també de fer servir la intuïció partint de l'observació. Podeu preguntar-los si poden imaginar i explicar què deu significar aquesta carta. Què hi veus? A què creus que fa referència? Aquesta dinàmica us pot servir per anar construint entre tot el grup la història del hip-hop i desvelar què explica cada una de les targetes.

Si voleu fer servir el joc (veure ANNEX) una vegada ja explicada la part històrica, aquí us expliquem com treballar amb aquesta activitat en gran grup:

- **Material.** Disposeu de trenta-cinc targetes amb diferents elements clau que tenen a veure amb els orígens i evolució del hip-hop. Un joc té l'any i l'altre no. També teniu uns cartells amb uns anys que haureu de situar a la línia del temps.
- Busqueu una superfície que us permeti dibuixar o marcar. Si és una paret, marqueu-la amb cinta de fuster o cinta adhesiva fent una línia llarga. Una vegada tingueu marcada la línia, situarem els anys utilitzant els cartellets per tenir una referència temporal aproximada.
- **Comença el joc.** Repartiu una targeta (del joc sense l'any) per persona. Per torns, cada persona de l'alumnat va situant la seva targeta on creu que coincideix amb la línia del

temps. De mica en mica, veureu com es va omplint fins que tothom ja hagi situat la seva.

- **Una vegada hàgiu acabat.** És el moment de desvetllar si la seqüència temporal és correcta i les targetes es corresponen amb la seva franja històrica. Per fer aquesta part, atès que cada grup és diferent i el joc el podeu fer diverses vegades, us proposem dues maneres de descobrir els resultats:

1. Amb l'ajuda del llistat guia, desvetlleu l'ordre de les targetes per veure quines són correctes i quines estan al lloc equivocat. Després en podeu fer un recompte i, si repetiu l'activitat més dies, anireu veient quants encerts teniu fins a arribar a disposar-les totes bé.

2. Una vegada ja estiguin totes les targetes enganxades, repartiu el joc amb els anys i a poc a poc aneu compartint i comprovant amb la resta del grup si la parella està al lloc correcte.

Taula 5. Targetes per ordre cronològic.

1	s. XIII (fins s. XV)	Griots	19	1980 d	<i>La cotorra criolla.</i> Perucho Conde
2	1920-1930	Talking Blues	20	1981	Ús del <i>sampler</i> digital
3	1931	Cab Calloway. <i>Minnie the Moocher</i>	21	1983 a	RUN DMC (creació del grup)
4	1940-1950	Sound systems	22	1983 b	Glenn Monroig. Primer rap en espanyol
5	1963	Lluita Drets Civils EUA	23	1984 a	Break Machine. Primer grup de hip-hop TV.
6	1965	Primer grafiti modern. CORNBREAD	24	1984 b	Fresh Fest. Primer festival hip-hop.
7	1970	Block Parties	25	1985	Inici de l'època daurada (Golden Age).
8	1971	Expansió del <i>tagging</i> TAKI 183	26	1989	Foreign Nations. (creació del grup).
9	1973	Cindy Campbell i DJ Kool Herc.Breakbeat	27	1990 a	Primer raper no afroamericà. Vanilla Ice.
10	1973	Primera batalla de <i>breaking</i>	28	1990 b	<i>¡Hey, Pljo!</i> Primer maxi single en espanyol.
11	1975-1976	Grandmaster Flash. Scratching	29	1995	Fi de l'època daurada (Golden Age)
12	1976 a	Afrika Bambaataa. Zulu Nation.	30	1999	El Disop i AeRReeSe. <i>Jo no soc polac.</i>
13	1976 b	Mercedes Ladies	31	2007	At Versaris. Creació grup rap català.
14	1979 a	Sylvia Robinson. Sugar Hill Records.	32	2009	Stromae. Viral a xarxes amb "Alors on danse".
15	1979 b	Rapper's Delight.	33	2014	Pupil·les. Rap feminista en valencià.
16	1980 a	Turntablism	34	2015	Hip-hop més popular que Rock als EUA
17	1980 b	Expansió del hip-hop fora d'EUA	35	2024	Inclusió <i>breakdance</i> JJOO París
18	1980 c	WHBI ràdio programa hip-hop			

Activitat 5. Anàlisi de cançons.

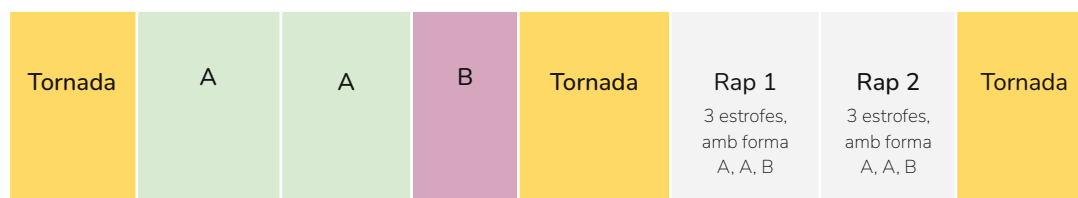
Des del punt de vista musical, el hip-hop sempre ha tingut un estigma que el persegueix: no es pot considerar dins els paràmetres de l'acadèmia. Però com molt bé heu pogut veure en els apunts històrics, el hip-hop (entès en aquest cas com a estil musical) beu i ha begut sempre de la fusió i de la germanor amb altres estils musicals. La varietat és molt àmplia: hip-hop i flamenc, hip-hop i jazz (aquesta és potser la més extensa i coneguda), hip-hop i música caribenya, hip-hop i salsa, hip-hop i música urbana de l'Àfrica subsahariana, hip-hop i rock..., i la llista segueix i és interminable. Des d'aquest punt de vista, són moltes les persones que han analitzat les cançons de hip-hop des d'un enfocament acadèmic, intentant esbrinar què està passant quan s'escriu una lletra de rap. És per això que us proposem apropar les alumnes a aquesta mirada i analitzar algunes peces de hip-hop. Us en posem un exemple amb la cançó “[Amor al barri](#)”, com a guia que podeu seguir per a qualsevol peça que trieu com a docents o que fins i tot puguin triar elles:

- **Títol.** “Amor al barri”
Autoria de la cançó. Adala feat. Tribade
Any. 2023
- **Context sociopolític.** Un homenatge a les persones que lluiten diàriament pel dret a un habitatge digne a Catalunya i a tot el territori, perquè creuen en un món més just i més nostre, en una col·laboració entre Adala i Tribade. Aquesta cançó està publicada dins el disc d'Adala *DELTA* (2023). El problema de l'habitatge no és cosa d'ara. Ja abans de 1978, la fàcil disposició de crèdits hipotecaris va impulsar l'habitatge de propietat com a model a seguir en aquest sector. Comprar un pis o una casa es va convertir en una fórmula d'estalvi per a un ampli i modest sector de la societat. La situació econòmica, la inestabilitat laboral, els sous baixos o la impossibilitat d'accedir al finançament, ja fa anys que colpegen els més desfavorits que, després de successives crisis, cada vegada en són més. D'altra banda, el més habitual és que, en les fases d'expansió econòmica, la política d'habitatges es minimitzi i els governs deixin que el lliure mercat resolgui els problemes d'habitatge. Així doncs, el preu de l'habitatge de compra ha pujat constantment, s'ha incrementat l'especulació immobiliària, i la situació ha marcat les polítiques d'ingressos i despeses d'ajuntaments i altres administracions. Només quan el sector de la construcció ha començat a donar mostres de feblesa, l'estat hi ha intervingut. La crisi del 2008, després d'anys d'una minsa política d'habitatge, va posar tothom en alerta. Fins aquell moment, els impagaments dels préstecs per als compradors només havien plantejat problemes a les entitats de crèdit. La nova crisi ho va capgirar tot. Mentrestant, a la resta d'Europa, amb polítiques d'habitatge i lloguer social que es van començar a implementar a finals de la Segona Guerra Mundial, tenen un parc d'habitatge social del 15 % (de mitjana). A Catalunya, només ho són l'1,5 %

dels habitatges. Enmig d'aquesta situació, les artistes s'uneixen per fer una cançó que explica la situació i reivindica la lluita de les persones que pateixen desnonaments a Catalunya, que van ser 3.961 l'any 2024.

- **Lletra.** En aquest apartat, a més de tenir la lletra i llegir-la, és interessant parlar sobre què significa per a cada persona. Crear un espai segur en el qual es puguin sentir totes les veus en relació amb el tema de què parla la lletra.
- **Estructura:** Musicalment també en diem *forma*, i és l'esquema intern o l'organització que segueix una peça musical, en aquest cas, la cançó. Analitzarem la seva estructura, tenint en compte les estrofes que té, en quin ordre, quan/on apareix la tornada, si en té o no, etc.

Estructura/Esquema formal de la cançó "Amor al barri".

- **Rima:** La rima és majoritàriament consonant, tret en alguns versos. Gairebé tota és a final de vers (blau), amb algunes rimes internes (groc), i a la tornada la rima és ABAB. Es pot analitzar l'estructura de la rima de cada estrofa. Analitzem una part de la peça, però la idea és analitzar la rima de la peça sencera, o per parts.

Tornada

Vosaltres tot per **diners** 7
Nosaltres tot per amor al **barri** 10
Vosaltres contra la **gent** 7
Nosaltres contra tot **mercenari** 10

A

(tota l'estrofa rima A)

Desperta la **ciutat**, crits al meu **veïnat**
Gent del **sindicat** el barri ha **convocat**
A dins del **portal** s'aixeca un puny ben **alt**
Algun furgó **tallant** el carrer del **davant**

A

El dolor d'avui a tothom fa **mal**
Al veí de baix, la veïna de **dalt**

Cada cop més fort, cada cop més **fart**
Mentre transformen el barri en un mar sense **sal**

B

I, mentre dorm
La vella ciutat dins d'un **caixer**
Ha complert els somnis d'un **banquer**
Que l'ha comprat per quatre duros
Després de fer-se **malbé**

Tornada

Vosaltres tot per **diners** 7
Nosaltres tot per amor al **barri** 10
Vosaltres contra la **gent** 7
Nosaltres contra tot **mercenari** 10

Rap

Saben què **passa** a les **cases**, fan que no ho han **vist**
S'acumulen a la **taula cartes** que no vol **obrir**
Tallen la llum i l'**aigua**, t'em**barguen**, arriba un altre **avís**
Amb l'angoixa al **pit** s'**asseu**, prega a **Déu**, prova de **dormir**

- **Ritme melòdic**

A les tornades i les estrofes més cantades (les que interpreta Adala), la major part del ritme són corxeres i negres. Exemple dels primers dos versos:

Al primer rap (el que interpreta Bita de Tribade), gairebé tots els versos són corxeres, tret d'alguns moments en els quals fa servir un recurs molt interessant. Utilitza l'accentuació de les paraules per simular o bé silencis de corxera o bé accentua molt l'1 de cada *beat*. N'és un exemple el fragment següent:

Amor al barri

Adala ft. Tribade
(2023)

Vosaltres tot per diners
Nosaltres tot per amor al barri
Vosaltres contra la gent
Nosaltres contra tot mercenari (bis)

Desperta la ciutat, crits al meu veïnat
Gent del sindicat el barri ha convocat
A dins del portal s'aixeca un puny ben alt
Algun furgó tallant el carrer del davant
El dolor d'avui a tothom fa mal
Al veí de baix, la veïna de dalt
Cada cop més fort, cada cop més fart
Mentre transformen el barri en un mar sense sal
I, mentre dorm
La vella ciutat dins d'un caixer
Ha complert els somnis d'un banquer
Que l'ha comprat per quatre duros
Després de fer-se malbé

Vosaltres tot per diners
Nosaltres tot per amor al barri
Vosaltres contra la gent
Nosaltres contra tot mercenari (bis)

*Saben què passa a les cases, fan que no ho han vist
S'acumulen a la taula cartes que no vol obrir
Tallen la llum i l'aigua, t'embarguen, arriba un altre avís
Amb l'angoixa al pit s'asseu, prega a Déu, prova de dormir
I negra nit, sis del matí, torna a sentir el mateix el neguit*

*Un cop sec torna la por i tomba la porta del teu pis
No pot més la pobra, agafa roba, plora, abraça els fills
Que una llar és més que un sostre, és un lloc on ser feliç
Estan fent de Barna un cementiri, una city pels guiris
Som rosa de foc i no de lliris
Fora els inversors, foc als fons voltor fuck blackstone
Ens sobren raons t'ho miris com t'ho miris*

*Hay una guerra sin balas, sin malas caras
Es la falta o la abundancia, eterna tara quien dispara
Y to'se para, una vida, un hogar en la estacada
Y se escuchará gritar al barrio en la mañana clara
Y si no le viste a la calle el semblante triste
Será por estar exhaustas, que ellos juegan al despiste
Pero, si no desiste la fuerza de quien resiste
Siempre habrá más gente que se aliste, y en eso consiste
Porque, eligen bando y las manos manchás de sangre
Hogares que rompen por otro bloque a su nombre
Cora vacío nunca ve lleno el sobre
De tantos palos aprendimos a guardar pa lumbre
Y que no te asombre si algún día se te devuelve
El trozo de pastel del pobre que robaste hace que
enfermes
Que la ciudad está cansada y tiene hambre
Y al apagar las luces nadie recuerda su nombre*

Vosaltres tot per diners
Nosaltres tot per amor al barri
Vosaltres contra la gent
Nosaltres contra tot mercenari (bis)

Al llarg del projecte.

En el moment que comenceu la fase de participació en el projecte tindreu, per una banda, el suport a l'aula en les sessions d'assessorament i treball a cada un dels vostres centres, per a la creació de la peça musical de hip-hop. Tot i això, us deixem algunes activitats que us poden ajudar per acompanyar el procés de treball a l'aula una vegada ja s'hagin dut a terme les dues sessions amb les professionals i l'alumnat, perquè pugueu continuar treballant aspectes importants pel que fa a la creació i també per descobrir i continuar establint vincles entre l'activitat que fa l'alumnat a l'aula i els principis, valors i essència de la cultura hip-hop.

Taula 6. Índex propostes: Al llarg del projecte.

Propostes d'aprenentatge		Reforç conceptes hip-hop	Escolta activa	Disseny i creació narrativa
1	<i>Influencers del hip-hop</i>	x	x	x
2	Joc de pistes	x	x	
3	Pas a pas	x	x	x
4	L'esquelet	x	x	x
5	El sac de rimes		x	x
6	Tria la paraula		x	x
7	Rap sense fronteres	x	x	x

Nota. Activitats L'esquelet, El sac de ritmes i Tria la paraula creades per Paula Grande.

Activitat 1. Influencers del hip-hop

Hi ha artistes que a la seva època, abans que existissin les xarxes socials, van ser grans *influencers*. Tot i no ser una cançó pròpiament de hip-hop, "Minnie the Moocher", del cantant de jazz **Cab Calloway**, es considera que va marcar en el seu moment un camí innovador per a les següents generacions, per la manera identitària de moure's ballant i també per les tècniques vocals que utilitzava, com el recurs del *call and response* (pregunta i resposta) on es canta un motiu i es convida el públic a repetir-lo o complementar-lo. Aquest tipus de pràctiques del món del hip-hop mantenen semblances tant amb el paper rellevant de la dansa en el *breakdance* i la seva manera molt característica de moure's, com també pel que fa a aquesta interacció entre MC i públic.

Recomanem:

- Primerament escolteu i visualitzeu “**Minnie The Moocher**”¹⁵ de Cab Calloway i identifiqueu en quin moment de la cançó apareix la fórmula del *call and response* (pregunta/resposta). Observeu la manera tan característica i expressiva com Calloway es mou sentint i vivint la música.
- Escolteu o visualitzeu la cançó “**The breaks**” que el cantant de hip-hop Kurtis Blow va presentar al programa de TV musical *Soul Train* als anys 1980, i demaneu a l'alumnat si hi poden trobar el recurs del *call and response* (pregunta i resposta) i en quin moment.
- Convideu l'alumnat a fer ara de *MCings* en el rol de preguntar perquè la resta del grup respongui. Us proposem treballar sobre una base rítmica (podeu utilitzar les diferents bases facilitades per a la creació de les peces musicals de hip-hop). La persona que fa de *MCing* proposa un motiu o un so curt, i la resta del grup, com si fos el públic, fa la resposta. Aquesta activitat us pot servir per fer un petit escalfament de la veu a l'inici de les sessions i ajudar a connectar més l'alumnat abans de posar-vos a treballar, i també per perdre la por d'experimentar amb la veu i reforçar la presència escènica.

Activitat 2. Joc de pistes

Una vegada conegueu algunes bases de la cultura hip-hop, us recomanem que al llarg del projecte recordeu i ajudeu a consolidar la capacitat de detecció dels elements de la cultura hip-hop presents en peces musicals. En aquest cas, el format audiovisual videoclip us pot ajudar no només per conèixer un nou artista de hip-hop com és **NAS**, sinó perquè la seva peça musical “**I Can**” conté diferents aspectes característics que l'alumnat haurà de trobar:

- *Sampling*: utilitza el *sample* que correspon a la [Bagatel·la n. 25 WoO 59 en la m](#) del compositor de finals del classicisme musical Ludwig van Beethoven, més coneguda com a “Für Elise” (Per a l'Elisa).
- *Scratching*: apareix al principi de la cançó.
- *Call and response* (pregunta i resposta) entre el cantant i la resta del grup.
- Rap (recitat rítmic) i aspectes de la rima (construcció del text).
- Missatge empoderador de la lletra.
- Estètica visual (hi apareixen grafitis) i la situació i el context ens transporten a l'essència de la cultura hip-hop.
- Referències històriques: al vídeo hi apareix una imatge del discurs de Martin L. King “I have a Dream” per la defensa dels drets civils.
- Dansa: apareixen ballarins de *breakdance*.

¹⁵ Podreu trobar l'audiovisual a l'apartat: Bases històriques.

Activitat 3. Pas a pas

Heu imaginat mai com treballen els artistes en la creació de les seves peces musicals? Els processos creatius, tot i que són molt personals, impliquen diferents aspectes tals com l'experimentació i la selecció sonora per acabar de definir i polir un resultat amb una bona qualitat artística que expressi el que vol l'artista, però també que sigui capaç d'arribar al públic. Una d'aquestes persones és el cantant belga de hip-hop fusió amb música electrònica **Stromae**, que es va popularitzar a les xarxes pel seu vídeo del *making off* (procés creatiu) de la cançó “*Alors on danse*”, en què es veu com a partir d'una idea molt simple i bàsica es pot arribar a crear una peça musical d'èxit.

Us convidem a visualitzar amb l'alumnat el vídeo com a element gallet i preguntar si el coneixen o l'han vist. Després, en parelles o si voleu en petit grup, demaneu a l'alumnat que faci un llistat dels passos que creuen que seguirien per crear la seva peça de hip-hop i els podeu posar en comú. Això pot ajudar el grup a tenir un primer contacte amb la percepció d'estructura i organització davant la composició, i veure com de quelcom que sembla molt petit poden sorgir resultats molt grans.

Activitat 4. L'esquelet. Eines per escriure una lletra de hip-hop.

Podem veure una peça musical com un esquelet humà: el tronc és l'estructura (o forma), la rima; els braços són la melodia; les cames són el ritme, i el cap és la lletra. I així, com el cos d'un titella que controlem nosaltres mateixes (i també tot allò que és misteriós i forma part del que no podem veure), ens deixem caure tendrament, movent-nos en una dansa, articulant i arquejant el cos, creant espais de possibilitats, ajuntant paraules, notes i ritmes.

Us proposem una activitat per a cadascuna d'aquestes parts, llevat de les cames (el ritme), entenent que el ritme vindrà definit per les peces musicals que tindran per escriure. Amb aquestes eines podreu acompanyar l'alumnat durant les sessions donant-los pautes que ajudin a concretar.

El tronc: l'estructura (o forma), la rima

Donarem una pauta clara de l'estructura que volem seguir. Parlarem de versos (frases) que conformaran estrofes i tornades (*chorus*... hi ha diferents maneres d'anomenar-les). Ens centrarem en una estructura preestablerta i treballarem sobre aquesta estructura. Existeixen molts tipus d'estructures, que van de les més senzilles a les més complexes vegeu recursos que hagin après de l'activitat d'anàlisi de cançons). N'escollirem dues.

Farem el mateix amb la rima. Ens centrarem en la pauta que hàgim seleccionat i la seguirem. Existeixen molts tipus de rima, i en posarem dos exemples, sabent que n'hi ha més. **Rima a final de barra** (o vers) consonant: es produeix quan els fonemes de les últimes lletres coincideixen a partir de la vocal accentuada. **Rima a final de barra** (o vers) assonant: es produeix quan es repeteixen les vocals de les paraules específicament a partir de l'última vocal tònica del vers, tot i que les consonants poden variar.

<i>Tot a perdre o tot a guanyar</i>	(consonant)
<i>tot està per començar</i>	(consonant)
<i>sé on vaig, com caminar</i>	(consonant)
<i>La música m'acompanya</i>	(assonant)

Rimes internes (que també poden ser consonants o assonants): es produeixen quan estan dins d'un mateix vers, o entre frases internes en múltiples versos.

<i>L'anhel és gel a les mans</i>	(consonant)
<i>S'escapa com mel que regalima camps</i>	(consonant)
<i>Tels en els ulls que es fan grans</i>	(consonant)
<i>el vel que em tapa quan no tinc descans</i>	(consonant)

Patró de rima: és l'esquema de rimes al final de cada vers (barra, línia, etc.) de la cançó. N'hi ha també de molts tipus, i de més o menys complexos. Ens centrarem en algun d'aquests patrons. Aquí us en proposem dos de molt senzills, però podeu experimentar amb d'altres!

<i>Em van dir que jo no podria amb tot</i>	A
<i>i per això em vaig amagar dins d'un clot</i>	A
<i>guardant a la memòria records que no volia</i>	B
<i>intentant cultivar cada dia l'alegria</i>	B
<i>Digue'm tu què esperes que faci amb tot això</i>	A
<i>quan perdo l'esperança, em connecto a la vida</i>	B
<i>sento com desapareix la desil·lusió</i>	A
<i>sento com l'amor a respirar em convida</i>	B

Els braços: la melodia (notes i ritme melòdic)

Podem analitzar com estan construint la melodia dels seus raps i donar dues pautes per crear desenvolupament de motius melòdics perquè puguin portar una mica més enllà les seves composicions.

Desenvolupament ascendent-descendent. Descendent: partim d'una nota i descendim. **Ascendent:** partim d'una nota i ascendim. Podem jugar, dins d'una mateixa melodia, a fer ascendir i descendir les notes dins d'un mateix vers, com en aquest exemple de la Lia Kali a la cançó "[Contra todo pronóstico](#)" (minut 0:57).

Repetició de motius. Agafem les notes i el ritme melòdic i durant dos o més versos repetirem aquesta estructura. Se'n pot veure un exemple en aquesta cançó de Gata Cattana "[Lisístrata](#)" (minut 0:13).

El cap: la lletra

Podreu treballar la lletra des de moltíssims enfocaments, aquí us en proposem dos, sobretot per a aquells moments en els quals alguna persona comenti que s'ha encallat i no sap com continuar. Són unes dinàmiques que es poden fer amb tota la classe o per grups, de com a mínim quatre persones.

Activitat 5. El sac de rimes.

Proposeu una terminació, per exemple, "-ar". Cada estudiant escriu en uns paperets (una paraula per paper) paraules que se li acudeixen amb aquesta terminació. Com a mínim, han de ser quatre paraules per persona. Les poseu dins del sac, i una vegada el sac estigui ple, cada persona agafa quatre paraules i escriu una estrofa de quatre versos amb les paraules que li han tocat. Els versos poden ser amb el ritme que cadascú vulgui, la llargada que vulgui i la melodia que triï. Podeu anar tan en profunditat com vulgueu: proposar terminacions més llargues, jugar a afegir rimes internes o jugar a fer que agafin més paraules amb aquesta terminació (encara que no estiguin dins del sac).

Activitat 6. Tria la paraula.

Escriure una lletra de rap és molt personal. Si hem pogut tenir un debat a classe sobre què interessa a cadascú, o com a col·lectiu (vegeu l'activitat "Somnis compartits"), segurament tindrem moltes opcions de temes amb els quals començar a escriure una lletra de rap. Aquesta és una de les coses més importants a tenir en compte: què vull dir amb això que estic escrivint. Una vegada tinguem això i cada alumna hagi començat a escriure la seva lletra, és possible que s'encallin en una paraula i no sàpiguem com continuar. Tenint en compte que el hip-hop és col·lectiu, és equip, és grup, és l'amistat, és la companyonia (en essència, així és com va començar i és un valor molt preuat a tenir en compte), podem compartir les lletres entre les

Dossier pedagògic / **HIP-HOP A SECUNDÀRIA**

alumnes, que cadascuna digui què vol explicar amb la lletra que està escrivint, i passar-se les lletres les unes a les altres. Hauran d'assenyalar amb una línia els buits on necessitin trobar una paraula, que potser una companya pot trobar.

Tema: vull parlar sobre les ganes de viatjar i conèixer altres persones, i altres maneres de fer, lluny de casa.

Estructura de la rima: ABAB

Nombre de versos: 8

Vaig saber que volia veure món
quan estava preparada per viure'l
no tenia ni diners ni _____
per somiar-lo i poder tindre'l

Una sola cosa sabia que era certa
que tenia tantes ganes de sortir
a casa sempre em deien _____
i jo mai vaig saber què dir

Activitat 7. Rap sense fronteres (de la paraula al gest).

Sabíeu que també es pot rapejar amb llengua de signes? Matt Maxey i Sean Forbes són dos rapers per als quals el fet de ser sords no ha estat un obstacle per arribar a fer el que més els agrada. En aquest vídeo de Maxey, [Hip-hop Slang in american language](#), podreu aprendre algunes paraules de l'argot hip-hop amb llengua de signes per si les voleu incorporar a les vostres peces musicals, i a la cançó "[I'm Deaf](#)" podreu veure Forbes en acció. El llenguatge de signes és un altre canal de comunicació tan potent com les paraules, per això aquesta activitat també pot ser una proposta per a quan ja hàgiu confeccionat la vostra peça de hip-hop. Concretament, us convidem a integrar algunes parts amb llenguatge de signes perquè pugui arribar a un públic més ampli. D'aquesta manera mantenim una mirada oberta i diversificadora com ho va ser en el seu moment la de la cultura hip-hop.

Després del projecte

Una vegada l'alumnat hagi participat en el projecte i viscut una primera experiència de creació musical, us proposem algunes activitats per donar continuïtat al projecte a l'aula, tant per anar més enllà pel que fa al treball musical, com per ampliar el coneixement amb altres punts clau dins la cultura hip-hop i adquirir una visió més global i integradora de les arts.

Taula 7. Índex propostes: Després del projecte.

Propostes d'aprenentatge	Ampliació cultura	Creació musical	Propostes interdisciplinàries
1 En clau de hip-hop		x	
2 Creació de bases musicals		x	
3 Saltem a la pantalla			x
4 Hip-hop ràdio	x		x
5 Coneixem l'entorn	x		x
6 Transferències	x	x	x

Activitat 1. En clau de hip-hop.

El fort vincle social del qual es desprèn la cultura hip-hop i la temàtica de les lletres de les seves cançons, mantenen una relació directa amb les necessitats d'una societat en un moment històric i un context donat. Abordar en forma de rap temes reals que podríem llegir en un diari o que podrien ser notícia, pot ser un procés enriquidor per parlar sobre inquietuds col·lectives que afectin de manera directa la vida quotidiana del present immediat de l'alumnat o del seu entorn proper. En podeu escoltar i visualitzar un exemple [aquí](#).

Per preparar l'activitat:

- Feu una pluja d'idees en gran grup sobre temes actuals. Les apunteu a la pissarra, o en pòstit que pugueu enganxar en alguna superfície, o també podeu treballar amb temàtiques aleatòries comunes. Podeu escriure els temes en un paper i deixar-lo en un recipient per fer-ne la tria a l'atzar.
- Seleccionem un dels temes, doneu una estructura per a la creació del rap i deixeu un temps perquè puguin construir els versos sobre una base musical. Si veieu que mostren prou fluïdesa en l'ús de la paraula, podeu fer-ho improvisant.

- Passat el temps donat, interpreteu el petit rap cooperatiu amb un ordre d'intervenció pactat abans de començar.

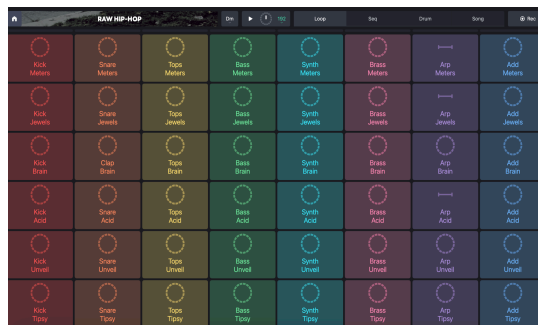
Activitat 2. Crea la teva base musical.

Una vegada el grup classe hagi tingut l'experiència de creació participant en el projecte, podeu anar més enllà i experimentar amb la creació de les vostres pròpies bases musicals amb l'ajut d'eines digitals, *apps* o suports de creació d'àudio que tingueu a l'abast. Us en proposem algunes que són força intuïtives i accessibles per a l'alumnat:

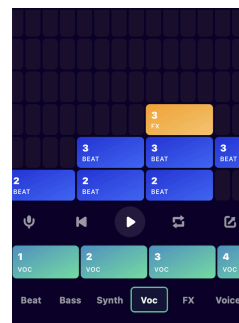
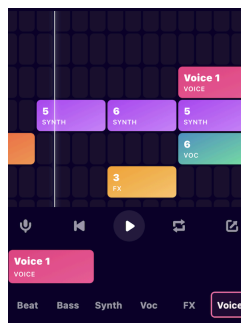
- **Incredibox:** aquesta aplicació us permet crear una base amb sons de *beatbox*. La podeu trobar en format *app* per a dispositius, i també s'hi pot accedir amb l'ordinador.

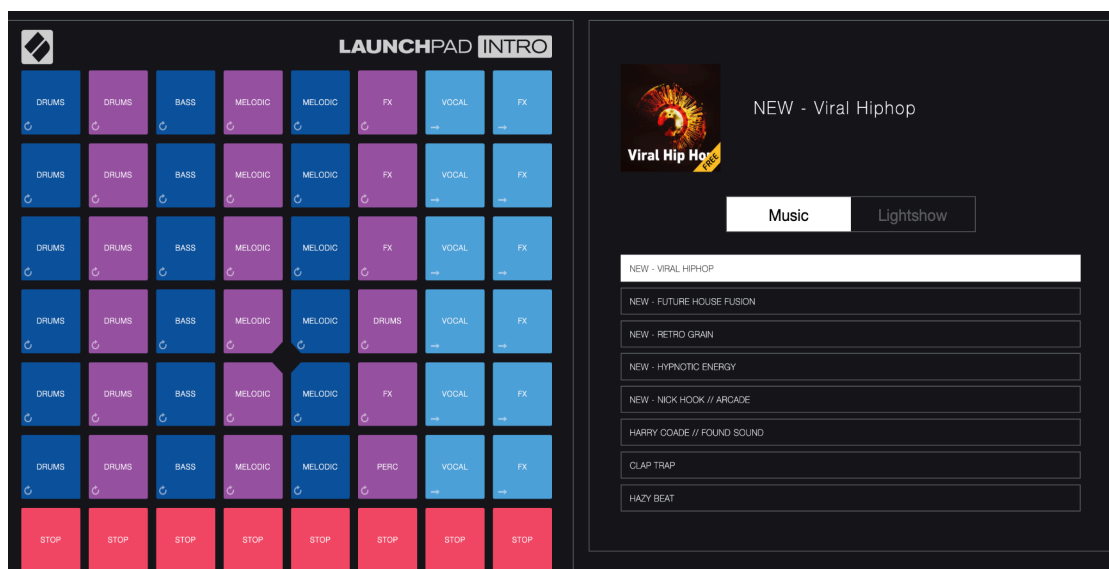
- **Remixlive:** és una aplicació que permet treballar amb petits *loops* (bucles) de diferents estils. Trobareu una opció amb parcel·les amb sons concrets de hip-hop.

- **Beat Jam:** aquesta aplicació us serà útil per crear bases musicals amb el grup, però també per introduir el sistema de creació per capes o pistes instrumentals comú en programes i altres aplicacions similars de composició.

- **Launchpad Arcade:** web que us permet treballar amb el propi dispositiu o annexar-hi un complement de *launchpad*. Hi ha una part gratuïta on trobareu una graella amb petits *loops* per combinar-los i experimentar-hi.

Activitat 3. Saltem a la pantalla.

Els mitjans de comunicació van ser un element clau en l'expansió del hip-hop per fer-lo arribar a tota mena de públic. Especialment, el món de la televisió i el format del videoclip van permetre transformar i donar vida a través de l'audiovisual als textos de les peces de hip-hop. La proposta que us animem a portar a terme, una vegada ja finalitzat el projecte, és acostar-vos i experimentar amb aquest format creant un videoclip de la vostra peça musical de hip-hop. Per fer-ho, en primer lloc penseu què voleu transmetre i quin esquema seguireu, definiu què passarà a cada escena i, una vegada establert un ordre i una seqüenciació, feu la gravació dels diferents vídeos i el muntatge final. Podeu utilitzar eines de producció audiovisual com Cap Cut, iMovie o Clips.

Activitat 4. Hip-hop ràdio.

La ràdio, juntament amb la televisió, van ser dos canals que, com hem apuntat a l'activitat anterior, van servir per difondre i popularitzar arreu del món la cultura hip-hop. Però moltes vegades el que ens arriba és només una part, i l'essència que envolta i que dinamitza tot aquest moviment i cultura queda apaivagada per un tipus de música més comercial. Per això seria interessant que, una vegada que l'alumnat hagi participat en el projecte i conegui amb més profunditat aquest camp, transmeti el seu coneixement a la resta de la comunitat educativa del centre i als companys i companyes. Un petit pòdcast o un petit espai podrien servir per explicar i descobrir el gran poder i valor artístic que té. Us deixem alguns exemples

de temàtiques que en podrien ser el punt de partida, tot i que és interessant que l'alumnat pugui decidir quin vol que sigui el fil conductor:

- Parlem de les arrels del hip-hop (més encarat a la part històrica).
- Descubrim artistes de hip-hop (difusió d'artistes o peces musicals) *hi podeu incloure la vostra peça musical de hip-hop.
- El hip-hop català.
- El hip-hop del s.xxi.
- L'experiència del procés creatiu amb el projecte Hip-hop a secundària a L'Auditori.

Activitat 5. Coneixem l'entorn.

Segur que la cultura hip-hop ha arribat a la vostra ciutat, però sovint no n'hi ha una consciència clara. Tot i que les propostes que us descrivim a continuació es podrien dur a terme també al llarg de la participació en el projecte, és interessant, per desenvolupar-les millor, disposar d'unes bases de coneixement que permetin tenir una mirada crítica i reflexiva a l'hora de realitzar-les.

L'entrevista. La informació que trobareu al dossier és una selecció de músics, músiques i referents com a part del hip-hop, però com podreu intuir, hi ha moltíssimes persones que han trobat en el hip-hop un estil de vida i una manera d'expressar-se, i que possiblement estan més a prop del que pensem. Sabeu si al vostre barri o a la vostra ciutat hi ha artistes que es dediquin o que practiquin la cultura hip-hop? Us proposem esbrinar-ho.

Proposeu al grup fer una mica de cerca, sigui oralment, preguntant pel barri a coneguts o familiars, o també a la xarxa, sobre artistes de la ciutat. En cas que trobeu algú, podeu intentar posar-vos en contacte amb l'artista en concret, o en cas que no trobeu persones a la mateixa ciutat, podeu ampliar horitzons i buscar a la comarca o a la província. Una vegada hàgiu trobat i seleccionat l'artista de hip-hop i hi hàgiu contactat, prepareu una petita entrevista per fer-li en directe si podeu trobar-vos presencialment, o també podeu optar per enviar-li les preguntes per correu electrònic o enregistrar un petit vídeo com si fóssiu periodistes, on li pugueu fer les preguntes.

Com preparem l'entrevista?¹⁶ Definiu amb l'alumnat quin tipus d'entrevista voleu fer. N'hi ha de més estructurades (amb una bateria de qüestions fixades en un ordre establert), obertes (pregunta inicial a partir de la qual es deixa parlar lliurement la persona entrevistada), o les semiestructurades, que responen a un terme intermedi (sobre un guió de qüestions previ, es busca que la persona entrevistada respongui a totes les qüestions, però no estrictament en l'ordre establert). Una vegada hàgiu triat el tipus d'entrevista, dissenyeu el guió pensant què voleu saber i, per tant, què voleu preguntar, i com podeu formular la qüestió perquè la persona

¹⁶ Aquesta activitat pot ser inclosa en la Ràdio hip-hop, ja que la podríeu realitzar o incloure en un dels pòdcasts.

ens respongui el fet concret que volem saber. Podeu utilitzar els grups cooperatius per generar primer un banc de preguntes i després anar-lo simplificant fins a arribar a triar-ne com a màxim quinze. Finalment establiu un ordre final per al guió.

Caçadors/ores de grafitis. Mirar implica processar la informació que rebem a través de la vista, i moltes vegades quan anem pel carrer no ens fixem gaire en tot el que ens envolta. Amb aquesta activitat us convidem a transformar-vos en caçadors/ores de grafitis. Observeu bé el vostre entorn i la vostra ciutat, capteu amb una fotografia els grafitis que hi trobeu, i anoteu la seva ubicació. En aquesta activitat és important tenir present el concepte de grafiti, però també valorar la mirada crítica que s'amaga darrere d'aquest tipus d'expressió artística; per tant, intenteu trobar qui i què s'amaga darrere de cada un d'ells. Porteu les imatges a l'aula i sobre un plànol de la ciutat podeu dissenyar i elaborar una petita ruta del grafiti del vostre entorn. I si n'hi ha la possibilitat, fins i tot podeu organitzar una petita sortida per veure'ls en directe.

Activitat 6. Transferències

La cultura hip-hop viu de l'intercanvi i del diàleg, a partir de l'establiment de nexes comuns entre diferents expressions artístiques com la música, la dansa, les arts visuals i fins i tot el vestuari. La participació en el projecte us haurà ajudat a experimentar tant el que implica un procés de creació musical en la creació de la peça de hip-hop, com també la presència escènica i l'experiència performativa artística vinculada a la presentació de les propostes davant d'un públic. Davant això, i el caràcter plural pel que fa a l'expressió artística de la cultura hip-hop, us proposem algunes activitats amb perspectiva interdisciplinària per crear transferències entre els punts cardinals del hip-hop que abracen la pluralitat de mirades pròpia d'aquesta cultura:

De la música al grafisme. Una vegada creada la vostra peça musical de hip-hop podeu traspasar la seva essència al format visual creant un grafiti d'aquesta peça en algun espai del centre. En primer lloc, feu alguns esbossos que continguin elements clau del significat de la vostra peça musical, el seu tema i el que voleu expressar. Després, comenceu a donar forma a la imatge: podeu utilitzar fragments de text, paraules, símbols, icones, etc. que us ajudin a comunicar tot allò que faríeu amb la música, però ara a través de la línia, la taca, la textura i el color.

Del grafisme a la música. Prenent com a exemple l'intercanvi anterior, podeu seleccionar un grafiti, cercar informació sobre el seu significat i temàtica, traslladar el que us transmet utilitzant la paraula i el so, i crear una peça musical de hip-hop a partir d'aquest. Quan acabeu, podeu crear un QR del resultat sonor i, si voleu, feu un *stencil* per pintar al costat, i que tothom que vulgui el pugui veure o escoltar. Podeu utilitzar els grafitis trobats a l'activitat 5. *Coneixem l'entorn (Caçadors/es de grafitis).*

De la música al moviment.¹⁷ Una pràctica habitual de les sales de ball i que té uns orígens molt antics és el vincle entre la música i la dansa. L'expressió artística a través del cos en la cultura hip-hop va trobar el seu camí en el *breaking*, que com haureu comprovat a les bases del hip-hop, ha derivat i s'ha reformulat i ha fet emergir altres variants. En aquesta activitat us proposem traspasar la vostra peça musical de hip-hop a l'espai en moviment treballant amb les característiques que aporta la dansa. Ho podeu fer de manera més improvisada al principi, deixant que el cos expressi espontàniament el que li suggereix la música, i després, si voleu amb el grup, podeu establir algunes consignes o crear un espai d'acció més organitzat. És essencial poder traslladar a partir del cos, del gest i del moviment el que volem expressar amb la música i les paraules. Quan ballem és el cos qui parla i, per tant, l'expressió corporal i l'ús que fem de l'espai són els elements clau per poder comunicar i arribar a tota mena de públic.

Block jam a tres bandes. *proposta avançada. El hip-hop no es podria entendre sense el concepte de les *block parties*, en què cadascú s'expressava de la manera que se sentia més còmode: ballant, punxant música, interactuant amb el públic, etc. Poder compartir moments col·lectius respectant les individualitats és arribar a un punt alt d'interacció social amb el grup pel que fa a capacitat empàtica, d'escolta i de respecte entre iguals. Us convidem a transformar l'aula en una espècie de *block party* artística. Situeu a l'aula tres punts o espais d'acció: un per ballar (*breaking*), un per crear un resultat visual (grafiti) i un per a la part musical (pot haver-hi dos subgrups, els que punxen i creen les bases musicals, i els que intervindran per rapejar). Demaneu que l'alumnat se situï allà on se senti més còmode, i procureu que hi hagi un equilibri entre les diferents parts. Decidiu un tema a tractar, i sobre aquest tema s'improvisarà a manera de rap, amb una base musical de hip-hop. En paral·lel, les persones que hagin triat la part gràfica aniran construint a temps real un grafiti sobre el que sona, i les persones que hagin triat la part de ball seguiran la música amb el cos. D'aquesta manera, aconseguirem que tot el grup pugui tenir una experiència comuna alhora, però cadascú des d'un punt de vista expressiu artístic diferent.

¹⁷ Aquesta activitat pot ser inclosa a Saltem a la pantalla, ja que la podríeu incloure aspectes coreogràfics o de moviment més lliure al vostre videoclip.

Professorat

Galeria d'artistes i música hip-hop

Tot i que l'abast musical del hip-hop és molt extens i divers, us convidem a escoltar i descobrir una selecció d'artistes que amb la seva música han estat referents històrics, o altres d'emergents i d'actualitat. Els trobareu organitzats cronològicament, i així podreu percebre com el hip-hop ha evolucionat i s'ha nodrit d'altres estils amb el pas del temps. Actualment continua en constant reformulació i es va adaptant a la realitat actual en diferents contextos sense perdre la seva essència.

1980

Afrika Bambaataa & The Soulsonic Force / EUA

Hip-hop, rap, soul, funk, electrònica

[Planet Rock](#) (1982)

Afrika Bambaataa amb UB40*(UK) / EUA

Hip-hop, rap, soul, funk, electrònica, reggae

[Reckless](#) (1984* original)

Run-DMC / EUA

Hip-hop, rap, rock

[Rock Box](#) (1984)

Dj Jazzy & The Fresh Prince / EUA

Hip-hop, R&B.

[Brand New Funk](#) (1988)

J. J. Fad / EUA

Hip-hop, old school

[Supersonic](#) (1988)

Roxanne Shante / EUA

Hip-hop, old school

[Go On Girl](#) (1989)

1990

Queen Latifah / EUA

Hip-hop, soul, R&B, gòspel, jazz

[Just another Day](#) (1993)

The Fugees / EUA

Hip-hop, rap, R&B, reggae

[Nappy Heads](#) (1994)

Dossier pedagògic / **HIP-HOP A SECUNDÀRIA**

The Roots / EUA

Hip-hop, rap, funk, soul, jazz, rock

[Proceed](#) (1995)

Lauryn Hill / EUA

Hip-hop, R&B, soul, jazz, gòspel

[Everything is everything](#) (1998)

2000

Mala Rodríguez / Espanya - Andalusia

Hip-hop (hardcore), rap, flamenc

[Tengo un trato](#) (2000)

Nassir Jones “NAS” / EUA

Hip-hop, rap consciència social, jazz

[I Can](#) (2000)

Las mamis del Bronx / Xile

Hip-hop contemporani, rap empoderament femení, música llatina, reggaeton

[Estilo libre](#) (2002)

Black eyed peas / EUA

Hip-hop, pop

[Where is the love?](#) (2003)

AT VERSARIS / Espanya - Catalunya

Hip-hop, rap consciència social, trap

[A cada passa](#) (2008)

2010

Bob Sinclar amb SugarHill Gang / EUA

Hip-hop, house, electrònica, dance

[La La song](#) (2010)

Sean Forbes / EUA

Hip-hop, rap inclusiu

[Watch these hands](#) (2010)

Keny Arkana / França

Hip-hop, rap consciència social i polític, jazz, rock, electrònica.

[Vie d'artiste](#) (2012)

El Nota / Espanya - Catalunya

Hip-hop, rap consciència social

[Fills de la incertesa](#) (2013)

La Mala Rodríguez / Espanya - Andalusia

Hip-hop (hardcore), rap, flamenc

[Quién manda](#) (2013)

Dossier pedagògic / **HIP-HOP A SECUNDÀRIA**

Stromae / Bèlgica

Hip-hop, electrònica, house

[Papaoutai](#) (2013)

Jay-Z & Alicia Keys / EUA

Hip-hop, R&B

[Empire State of mine](#) (2014)

ZOO (Zoo Posse) / Espanya - València

Hip-hop, breakbeat, ska, rock

[Estiu](#) (2014)

El Langui feat. Fyahbwoy, Gitano Antón / Espanya - Madrid

Hip-hop, rap, consciència social, rap inclusiu.

[Empecé](#) (2015)

ZPU / Espanya - Catalunya

Hip-hop, rap consciència social, jazz, soul, rock, electrònica.

[Hay vida](#) (2016)

Morena15 / Andes - Patagònia

Hip-hop contemporani, rap consciència social i empoderament femení, trap, R&B, reggaeton.

[Cuando canto](#) (2016)

Oddisee / Bèlgica

Hip-hop, rap consciència social, jazz, soul, funk.

[Like Really](#) (2017)

Nassi / Marroc (or.) França

Hip-hop, rap consciència social

[La vie est belle](#) (2017)

[Rêves de Gamin](#) (2018)

Joina / Espanya - Catalunya

Hip-hop, rap, empoderament femení, música urbana contemporània

[Argent](#) (2018)

Little Simz / UK

Hip-hop contemporani, trap, música llatina, reggaeton

[Gorilla](#) (2018)

Paula Grande / Espanya - Catalunya

Hip-hop, jazz, soul. rap consciència social i feminista

[Moving On](#) (2018)

[Quiero](#) (2018)

[Un Abisme](#) (2019)

Gisela Gaxiola “Gigi” / Mèxic

Hip-hop, rap consciència social i empoderament femení, R&B, rap.

[Mi Lema](#) (2019)

2020

J Noa / Rep. Dominicana

Hip-hop, rap consciència social.

[Que fué?](#) (2022)

Pupil·les / Espanya- País Valencià

Hip-hop, rap feminista, rap consciència social.

[IAIA](#) (2023)

Carbonne / França

Hip-hop, rap consciència social, jazz, música llatina, reggae, rock.

[Bene](#) (2024)

Nassi / Marroc (or.) França

Hip-hop, rap consciència social.

[Best life](#) (2024)

SFDK amb Chambao / Espanya - Andalusia

Hip-hop, flamenc, trap

[La piel](#) (2024)

Ana Tijoux / Xile

Hip-hop, rap consciència social, música llatina, folk i música andina

[Concert Tiny Desk](#): "1977" - Óyeme - Sacar la Voz - Vida (2024)

[Concert directe](#): Niñx - Millonaria - Bailando sola aquí - Fin del mundo (2024)

René Pérez "RESIDENTE" / Puerto Rico

amb Sílvia Pérez Cruz (col·laboració de Penélope Cruz) / Puerto Rico

Hip-hop, rap

[313](#) (2024)

Lia Kali / Espanya - Catalunya

Hip-hop, rap consciència social, música llatina, flamenc

[Contra todo pronóstico](#) (2024)

Tribade / Espanya - Catalunya

Hip-hop, rap consciència, feminista, LGTBQ+

[Simbiosis prod. Deep Fried](#) (2024)

Professorat

Glossari

808s: Sons de bateria de la caixa de ritmes Roland TR-808 llançada als anys vuitanta, amb un so de bombo molt característic i molt utilitzada per a les bases del hip-hop, el pop electrònic i la música dance.

Backspin: Tècnica utilitzada al *Djing*, consistent en l'acció de girar el disc de vinil per crear un efecte de rebobinat repetint la seqüència o fragment a temps real.

Beatboxing: Tècnica vocal vinculada a la percussió sorgida en intentar imitar els sons de les caixes de ritmes electròniques. Fent servir la veu com a instrument, es creen ritmes musicals on també es poden incloure sons amb les mans o amb el propi cos.

Beefs: Enfrontaments verbals caracteritzats pel diàleg enginyós entre *rappers* i *MCings* (mestres de cerimònia).

Boom-bap: Tècnica de gravació característica del so de l'Est Coast. Onomatopeia que fa referència al so bàsic d'un bombo i una caixa, reproduït en bucle partint d'un *sample* rítmic de funk, jazz o rock simple i directe que el MC agafa de suport i base (Lavado, 2021).

Bounce: Vinculat al hip-hop NOLA. Subgènere del hip-hop que es podia escoltar a les festes de Nova Orleans a les dècades dels anys vuitanta i noranta, caracteritzat per l'ús de ritmes repetitius i ràpids marcats, en què també es feia servir la fórmula de pregunta i resposta (*call and response*) en la interacció entre MC i públic.

Breakbeat: Tècnica innovadora introduïda per DJ Kool Herc consistent a manipular els discs de la taula de DJ repetint seccions d'una mateixa cançó amb la intenció de mantenir una energia continuada a través de la música. S'inicia quan Herc observa els ballarins de les Block Parties motivats especialment en el transcurs dels "breaks", seccions rítmiques més intenses d'una cançó. Aquesta pràctica ajudarà a posar en relleu la figura del DJ fent que d'altres li donin continuïtat i la perfeccionin, establint així una nova base rítmica i obrint les portes a noves maneres de crear i mesclar so.

Crate Digging: Pràctica de col·leccionisme i del món dels DJs que consisteix en la cerca de discs de vinil poc comuns o difícils de trobar, en mercats o botigues.

Desi hip-hop: Hip-hop que integra estils i sons propis de la música de l'Índia.

DIY: Acrònim de l'expressió *Do It Yourself*. Aquesta intenció d'autosuficiència, promoguda pel cantant James Brown, va suposar en el context del hip-hop una invitació a la producció i gestió pròpia i independent dels segells musicals, per promoure un perfil artístic emprenedor en les generacions d'artistes emergents a la dècada dels anys setanta en endavant.

Drill: Subgènere del rap que va sorgir aproximadament la dècada de 2010 a la zona de Chicago. Associat a contextos de delinqüència, violència i lirisme fosc. Influenciat per un tipus de rap més experimental, el *gangsta rap* i el hardcore hip-hop, musicalment és molt afí al trap i fa servir sovint efectes com l'*autotune*.

Emulator I: Uns dels primers models de *samplers* digitals. Llançat el 1981 per l'empresa E-mu Systems, permetia enregistrar bancs de sons (*samplers*), per poder-los modificar, manipular, etc. a demanda del DJ.

Flow: Fluïdesa i capacitat d'adaptació del/la cantant de hip-hop envers la velocitat i la forma de rimar els versos davant els canvis de la música.

Gangsta rap: Versió californiana del rap hardcore (Nova York) originat el 1985 per l'MC Schoolly D., caracteritzat per un perfil violent, sexista i masclista en què es fomenta una estètica i identitat afí a la delinqüència, la territorialitat als barris i la supervivència en ambients hostils amb un tipus de vocabulari explícit.

G-Funk. Gangsta funk: Subgènere del hip-hop vinculat al rap de la costa oest però molt més arrossegat, caracteritzat per un so i un tempo suaus i relaxats, amb influències en alguns casos properes al soul, acompanyades per baixos sinuosos, l'ús de sintetitzadors i en alguns casos de *samples* amb la intenció de suavitzar la imatge violenta i agressiva del *gangsta rap*.

Golden Age: Època daurada. Període de màxim apogeu en l'expansió del hip-hop a la dècada dels anys vuitanta fins a principis dels noranta, segons Lavado (2021) entre els anys 1985 al 1995 aproximadament.

Jazz Rap: Subgènere del hip-hop que inclou en els aspectes rítmics del rap elements del jazz com el swing o la instrumentació en directe.

Loop. Looping: Tècnica utilitzada en el *Djing*. Fragment, motiu o part de música que es fa sonar repetidament.

MC: Relatiu al *MCing*. Abreviació de mestre de cerimònies, persona conductora a les festes de hip-hop.

Mercedes Ladies: Primer grup de dones de hip-hop a enregistrar un senzill, l'any 1979. El grup estava format per Sheri Sher, Tracy T i Eve-a-Def, que feien d'MCs i DJs, i La Spank, DJ Baby Bee i DJ R.D a la taula de mesclades. Sher en el seu llibre *Mercedes Ladies* (2008) les descriu amb aquestes paraules:¹⁸ «This is the tale of seven teenage girls from different areas of the Bronx whose paths came together during the 1970s to create an everlasting bond. We had so much in common. Being raised in single-parent homes in a poverty-stricken environment without father figures made life a constant struggle. Of course we were all unique individuals with their own personalities and family backgrounds.»

NOLA: Hip-hop de la zona de Nova Orleans desenvolupat a partir del hip-hop de Nova York, amb influències del jazz, el funk, l'R&B, però també del *brass band*, el *bounce* o el Mardi Grass, que va tenir una forta presència a la zona i que pretenia transmetre un esperit festiu i la resistència davant l'adversitat o les situacions socials difícils.

¹⁸ Traducció al català: «Aquesta és la història de set noies adolescents de diferents zones del Bronx. Els nostres camins es van trobar al llarg de la dècada de 1970 per crear un vincle etern. Teníem molt en comú. Vam créixer en llars monoparentals, en un entorn de pobresa i sense figures paternes, la vida era una lluita constant. Per descomptat, tots érem individus únics amb les nostres mateixes personalitats i antecedents familiars.»

Pedagogia hip-hop: Perspectiva educativa envers els autèntics valors i pràctiques que formen la cultura hip-hop.

Posi-rap: També anomenat *rap positiu*, aquest terme va ser introduït per primera vegada el 1989 pel raper De la Soul. És un subgènere del rap vinculat amb el hip-hop conscient i les seves lletres es caracteritzen per ser optimistes i motivadores.

Quick-mix Theory: Tècnica de *DJing* creada per Grandmaster Flash, que consistia en el tall ràpid de dos discs amb la intenció d'intensificar els *breaks*.

Reggaeton: Combinació de hip-hop amb influències del reggae i la música llatina.

Rocksteady: Estil jamaicà que sorgeix en contraposició al tempo i els ritmes ràpids de l'ska, amb melodies més tranquil·les, en què destaca l'ús del baix a les instrumentacions.

Sample: Extracte o fragment d'una música o cançó que s'incorpora i reutilitza en una altra peça musical com a base, com a fons sonor que pot ser modificat o adaptat a la funció que li vulgui donar l'artista.

Scratch. *Scratching*: Forma d'expressió artística utilitzada pels DJs que consisteix en la tècnica de fer rodar el disc de vinil cap endavant i cap enrere, que genera un tipus de so amb efecte distorsionat i aporta noves textures rítmiques.

Slang: Argot específic utilitzat en el context del hip-hop, en què es fan servir paraules que adquireixen un significat assignat com ara *fresh* (genial), *swag* (estil, actitud) que inclouen en les seves lletres. També es vinculen amb les batalles de rap.

Sound systems: Referent als orígens del hip-hop. Camionetes equipades amb tocadiscs i amplificadors de gran envergadura que als anys seixanta utilitzaven artistes jamaicans com si fossin DJ per difondre la seva música popular al carrer.

Stencil: Sistema de plantilles que s'utilitza a l'hora de fer creacions gràfiques amb esprai.

Tagging: Acció de fer un *tag*. També conegut com a *hitting*, és una marca gràfica ràpida a tall de signatura, que representa el sobrenom de la persona que el fa.

Talking blues: Estil musical derivat del folk i el blues, caracteritzat per l'ús de la paraula parlada (*spoken word*) amb ritme lliure sobre una base musical, en què es tracten temàtiques quotidianes, socials i polítiques com a protesta, de vegades amb toc irònic i humorístic. Un exemple: "[Talking blues](#)" de [Woody Guthrie](#) (1947).

Toast: Relatiu al *toasting*. Tipus de parla rítmica i improvisada provinent de la cultura afroamericana i jamaicana que s'utilitzava en els *sound systems* (anys seixanta) i que va tenir una influència notable en el rap com a part de la cultura hip-hop.

Trap: Subgènere del hip-hop que, tot i que va començar a sorgir a principis dels anys noranta a Atlanta, es va popularitzar l'any 2000 amb la forma que coneixem actualment. Es caracteritza per l'ús de sintetitzadors i sons de bombo o caixa de ritmes 808, amb una mètrica senzilla que es distingeix per l'ús de *hit-hats* ràpids, línies de baix profund i sintetitzadors foscos (Thompson, 2024). La paraula *trap*

Dossier pedagògic / **HIP-HOP A SECUNDÀRIA**

significa trampa, i fa referència al context de violència i drogues d'on prové i on sovint les lletres exposen experiències viscudes en aquest tipus d'entorn.

Professorat

Per saber-ne més

Curiositats

En aquest espai hi trobareu idees i recursos per tal d'ampliar els vostres coneixements sobre la cultura hip-hop i la seva aportació al context musical i artístic, tant pel que fa a la part històrica, la seva presència en els canals de comunicació i el seu impacte arreu del món, i també hi podreu descobrir activitats, artistes i curiositats agrupats per temàtiques comunes.

Curiositat 1. Hi ha una edat per crear hip-hop? Sabies que la cantant Roxanne Shante va gravar la seva primera peça musical de hip-hop amb catorze anys? La va anomenar "[Roxanne's Revenge](#)". Aquest és un exemple que demostra que no hi ha una edat concreta per començar a crear hip-hop, l'essencial és que sempre que hi hagi una reflexió davant el significat de les lletres i el que es vol expressar.

Curiositat 2. L'ús del *sample*. L'ús de fragments de músiques en la tècnica del *sample* ha estat un element característic del hip-hop i de la pràctica del *DJing*. Sabies que el text de la cançó "Aserejé" del grup Las Ketchup està inspirat en el principi de la cançó "Rapper's Delight" del grup The Sugar Hill Gang? A partir de la dècada dels vuitanta i dels noranta el *sampling* es va posar molt de moda i molts grups van incloure i encara inclouen bases o fragments de músiques i cançons conegudes a les seves peces de hip-hop. Us proposem que trobeu aquestes similituds mitjançant dos exemples: un del grup de hip-hop cubà Orishas, utilitzant el *sample* de la cançó "Chan Chan", popularitzada pel Buenavista Social Club, i un altre del raper Vanilla Ice, fent servir el baix de la cançó "Under Pressure" de David Bowie i Queen. Escolta primer la cançó original i després la versió samplejada, i intenta identificar on apareix la part comuna.

- Buenavista social Club. "[Chan Chan](#)" (1997)
Orishas – "[537 CUBA](#)" (2006)
- David Bowie amb Queen. "[Under Pressure](#)" (1981)
Vanilla Ice. "[Ice Ice Baby](#)" (1989)

Curiositat 3. Influència del hip-hop en altres estils. El hip-hop, tot i tenir unes característiques marcades, ha estat un moviment i una cultura molt camaleònica. La seva versatilitat l'ha portat a expandir-se a diferents disciplines artístiques. Fins i tot artistes i grups que solen treballar principalment amb estils com pop, soul, R&B, rock, etc., hi introdueixen elements d'aquesta cultura, els sabries trobar als seus videoclips? Aquí en tens dos exemples, un sobre la cançó

“Tightrope”, de la cantant americana Janelle Monáe, i un altre del grup australià The Avalanches.

- Janelle Monáe feat. Big boi / soul, funk, pop, R&B, hip-hop – “[Tightrope](#)” (2010)
- The Avalanches / música electrònica, hip-hop – “[Because I’m Me](#)” (2016)

Curiositat 4. Hip-hop i xarxes. Sabies que el 2021 Google va fer un [Doodle](#) per celebrar l’aniversari del naixement del hip-hop? Es va llançar l’11 d’agost en homenatge al dia en què es va organitzar la mítica Block Party al n.1520 de Sedgwick Avenue (Nova York). Si hi entres, podràs experimentar amb elements dels quatre pilars de la cultura hip-hop.

Curiositat 5. Presència del hip-hop a la televisió. A la dècada dels anys vuitanta i noranta la televisió va ser un canal de comunicació per arribar al gran públic. A continuació podreu veure un anunci de Nike (1990) amb una base d’Àfrica Bambaataa que aporta el so, l’essència i l’estètica del hip-hop de Nova York: “[Freestyle](#)” per a Nike. Un dels elements característics del hip-hop és la capacitat d’adaptació, flexibilitat i fusió que ha mostrat al llarg dels anys. Els programes de televisió es van transformar en una plataforma per visibilitzar el hip-hop i des de la dècada dels vuitanta endavant ha estat fàcil trobar col·laboracions entre artistes. En el vídeo que trobareu a continuació podreu veure com el raper de West Coast i *gangsta rap*, Snoop Dogg, deixa la seva faceta de mals hàbits per fer una col·laboració amb l’estrella musical Marvin Gaye en un programa televisiu (2014) fent una versió de la cançó icònica “[What’s going on?](#)”, que Gaye va llançar el 1971.

Curiositat 6. Impacte en el món audiovisual. Sabies que hi ha artistes de hip-hop com la rapera Coi Leray que han col·laborat en curts d’animació actuals? Us deixem dos exemples sobre la pel·lícula d’animació *Spider-Man: Across the spider verse* (2023), on podreu escoltar la música com a banda sonora d’alguns artistes de hip-hop.

- Metro Boomin¹⁹ & Coi Leray / *hip-hop, R&B* – “[Self Love](#)”
- Metro Boomin & Nav²⁰ & A Boogie²¹ with Swae Lee²² / *Hip-hop, R&B, trap* – “[Calling](#)”

Curiositat 7. Una mirada a casa. Tot i vincular-se amb el reggae, el cantant català Adala, a l’entrevista “[Els gangstas més grans no són als barris](#)” del programa de ràdio 3CATCultura, ens parla del seu disc *Delta* (2023), però també de la seva manera de crear i percebre la música. Us animeu a descobrir els aspectes base del hip-hop que el cantant té presents com a artista en la seva música?

¹⁹ Raper, productor i DJ americà.

²⁰ Raper i productor musical del Canadà.

²¹ També conegut com “A boogie wit da hoodie”, és un raper, cantant, productor i compositor americà.

²² Raper, cantant i compositor americà.

Banc de recursos

A continuació us proposem un banc de recursos on trobareu material audiovisual i articles o iniciatives que us poden ajudar a aprofundir, ampliar o complementar el coneixement de la cultura hip-hop, organitzats per temàtiques.

Iniciatives socials

[P'Tones Records](#)

Web d'aquest programa social promogut per l'artista NAS, que busca a través del hip-hop la integració social i cerca d'oportunitats per a joves de comunitats i contextos vulnerables.

[Asociación Garaje](#)

Article web sobre aquesta associació de Madrid que promou amb diverses activitats la integració social a través del rap.

[Concurs Hip Hop per la Pau](#)

Pàgina de la Generalitat de Catalunya on s'expliquen les bases per participar en aquest projecte/concurs per crear peces de hip-hop vinculades amb la cultura de la pau utilitzant l'audiovisual també com a mitjà d'expressió.

[Hip-hop, transformant el carrer i l'escola](#)

En aquest pòdcast del programa *Solidaris* de Catalunya Ràdio podreu descobrir i recordar aspectes històrics del hip-hop, però també històries i experiències d'artistes i iniciatives actuals que es porten a terme en diferents llocs i a través de diferents comunitats.

[Una mina de color \(grafiti\)](#)

Web sobre aquest programa social i transformador al barri de la Mina de Sant Adrià de Besòs, vinculat amb l'art del grafiti.

Perspectiva de gènere. Dones i hip-hop.

[Behind the Beat Rap Queens](#) / Theoriginal808beats

Audiovisual de curta durada de la mà de figures del hip-hop com Roxanne Shante i Queen Latifah per conèixer de més a prop les dones referents en el camp del hip-hop.

[The first Female Rappers no one talk about: a history of women in hip-hop](#) / Black Femininity TV

Audiovisual de durada mitjana, que mostra el recorregut de les dones en la història del hip-hop i el rap.

[Rap y memoria histórica en Guatemala](#) / DW Español

Audiovisual per conèixer la història del rap a Guatemala, centrat en la figura de l'artista de hip-hop Rebeca Lane.

Història general / cultura hip-hop

[The birth of hip-hop](#) / Black history in two minutes

Audiovisual curt que ens introdueix als orígens del hip-hop al Bronx, EUA.

Hip-hop al món

[¡PACIFISTA! Afrika Bambaataa. La música que desarma.](#)

Audiovisual en què Afrika Bambaataa i altres testimonis vinculats a la cultura hip-hop ens expliquen com aquest estil es va expandir a Colòmbia i quina ha estat la seva repercussió al país.

[El Juego: Buenos Aires hip-hop](#) / Demasiada Data

Reportatge independent sobre els inicis del hip-hop a l'Argentina a la dècada dels anys vuitanta.

[Hijos de la rosa de los vientos](#) / Red Bull Music

Reportatge audiovisual sobre el recorregut del grup MAKIZA, un dels grups del rap més icònics de Xile.

[Algo está pasando: hip-hop Chileno](#) / Red Bull Music

Reportatge audiovisual per saber com va néixer el rap a Xile i com ha evolucionat en aquest país.

Cultura urbana

[La música urbana](#) / BETEVÉ

Entrevista del periodista Antonio Baños a Nando Cruz, periodista musical, sobre el perfil social de la música urbana.

[Attitudes / Hop Festival](#)

Pàgina web d'aquest festival de cultura urbana que se celebra a Barcelona. Podreu conèixer de més a prop les iniciatives que promouen i les activitats que proposen.

Mètrica i poètica

[Black Ivory](#)

Àlbum de Wanda Robinson, una referent de la poesia vinculada amb els inicis del rap, juntament amb Sonia Sánchez.

Pedagogia hip-hop

[The Kennedy Center](#)

Pàgina web del Kennedy Centre, un espai referent on trobareu informació sobre la cultura hip-hop, i que també conté alguns recursos educatius.

Hip-hop i rap a Espanya i Catalunya

[La historia del rap en España](#) / RNE3. A la Carta.

Programa de ràdio fraccionat en tres capítols (àudios) cada un d'ells sobre diferents focus dels inicis i l'expansió del rap a Espanya: Cap.1. Madrid Zona Bruta. Cap 2. Del ¡Hey, pijo! a la época de las maquetas. Cap 3. Todo empezó en 1984.

[L'acostament dels mitjans convencionals al rap català és molt caspós](#) / Cultura 21

Article d'Albert Alexandre per a *Cultura 21*, per si voleu llegir més sobre aspectes del rap català.

Grafiti i art urbà

[Museu Banksy](#)

Pàgina web del museu dedicat a l'artista del grafiti Banksy (Bristol, UK) situat a Barcelona.

[Ruta d'art urbà per Barcelona](#)

Web on es pot trobar una ruta d'art urbà pels diferents barris de Barcelona.

[Le mur Luxemburg x Yubia](#) / YUBIA

Audiovisual que permet seguir tot el procés creatiu d'aquesta artista del grafiti de Barcelona en una intervenció a l'espai urbà a Luxemburg.

[El grafiti con ellas](#) / La2 RTVE. Puente aéreo

Reportatge audiovisual. Tercer capítol del programa *Ritmo Urbano* que explora les diferents escriptores de grafiti de Barcelona.

Propostes interdisciplinàries

[50 aniversari del hip-hop MOMA / Acció/performance al MOMA Jay-Z](#)

Article i audiovisual on podreu veure l'acció performativa que va portar a terme l'artista de hip-hop Jay-Z al MOMA de Nova York amb motiu del seu 50è aniversari. Un audiovisual per obrir la mirada i veure fins on arriben tant la capacitat d'experimentació com la interacció social i el diàleg que s'estableix entre l'artista de rap, l'espai del museu i les sinergies que es creen en el que podria arribar a ser una espècie de *block party* del s. xxi.

Referències

- Abrahams, J. (2022). *The Come up. An oral history of the rise of Hip-Hop*. Penguin Random House.
- Arruda, C., Sharylaine, MC i Santos, L. (2023). *Projeto Rappers: a primeira casa do Hip Hop brasileiro. Historia e Legado*. Editora Perspectiva, S.A.
- Bradley, A. (2017)[2009]. *Book of Rhymes. The poetics of Hip hop*. Basic Civitas.
- Brown, R. N i Kwakye, C. J. (2012). *Wish to live: The Hip-hop Feminism Pedagogy Reader*. Peter Lang Inc. International Academic Publishers.
- Campos, C. (2011). *Atlas ilustrado del grafiti y arte urbano*. Tikal-Susaeta.
- Chang, J. (2005). *Can't Stop Won't Stop. A history of the Hip-Hop generation*. St. Martin 's Press.
- Chang, J. i D'Cook, D. (2021). *Can't Stop Won't Stop (Young Adult Edition): A Hip-Hop History*. St. Martin's Publishing.
- Castleman, C. i Chalafant, H. (2012). *Getting Up: el grafiti metropolitano en Nueva York*. Capitan Swing SL.
- Colozzi, C. (2023). *Passion Hip hop*. Nathan.
- Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. (2022, 27 setembre). Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica. <https://portaljuridic.gencat.cat>. <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/d/2022/09/27/175>.
- Elisabeth, J. (2023). *A child's introduction to Hip-Hop. The beats, Rhymes, and roots of Musical Revolution*. Black dog & Leventhal Publishers.
- Figueroa-Saavedra, F. (2024). *Graphímeros: sobre lo efímero en el graffiti*. Independent Published.
- Figueroa-Saavedra, F. (s. f.). Estética popular y espacio urbano: El papel del graffiti, la gráfica y las intervenciones de calle en la configuración de la personalidad de barrio. *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 62(1). <https://doi.org/10.3989/rdtp.2007.v62.i1.28>.
- Foley, C., Foley, P., Rios, N. i Molia, C. (2015)[2013]. *I amb Hip Hop*. Child of this Culture.
- Frasko, L. i Toth, F. (2008). La génesis del hip hop: raíces culturales y contexto sociohistórico. *IX Congreso Argentino de Antropología Social. Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales*. Universidad Nacional de Misiones, Posada. <https://www.aacademica.org/000-080/454>.
- Giovanni, N. (2018)[2008]. *Hip hop- speaks to children. A celebration of poetry with a beat*. Nikki Giovanni- Sourcebooks Jabberwocky.
- González, A., Vaquero, P., León. E., Florida, J. M., Bajo, N., Zamora, A., Coterón, M., González, W. A., Martínez, M.C. i Thallium, M. (2023). *Hip-hopH Anthology*. Vol 1. Lulaya Ediciones.
- González, C.A. i Schwabe, N. (2019). *Hip hop y género: Material educativo para una Educación no sexista*. Kipu.
- Jahi, T. (2020). *The intersection of Hip-hop and education. The museum experiences*. Bookbaby.
- Jenkins, T. S. (2023). *The Hip-Hop Mindset: Success Strategies for educators and other professionals*. Multicultural Education Series / James A. Banks editor.
- Kelly, L. (2023). *Teaching with Hip Hop in the 7-12 Grade Classroom. A Guide to Supporting Students' Critical Development Through Popular Texts*. Routledge.
- Lavado, R. (2021). *Historia del rap: Cultura Hip Hop y música de combate*. Ma Non Troppo.
- López, D. (2023). *Street Art firmado por mujeres. 50 artistas contemporáneas del arte urbano, muralismo y graffiti*. HOAKI.

- Mr. O. (2023). *The origins of Hip hop- for students (Generation Next)*. Revolutionary Art-Bless the Mic Ciphers. [Llibre electrònic]
- Petchauer, E. (2012). *Hip-Hop Culture in College Student's Lives: elements, embodiment, and higher edutainment*. Routledge.
- Pinnock, A. (2022). *The Beginning of Hip-Hop: Modern Culture and Musical forms: Jamaicans created Hip-Hop of Americans*. [Llibre electrònic]
- Porfilio, B., De Vitis, J., De Vitis, L. (2012). *Hip hop(e): The Cultural Practice and Critical Pedagogy of International Hip hop-* International Academic Publishers.
- Rose, T. (2008). *The HipHop Wars: What We talk about when we talk about Hip Hop, and Why it Matters*. Civitas Books - Perseus books Group.
- Server, N. (2020, 14 abril). "El rap en català: vint anys en escena". *directa.cat*. Recuperat de <https://directa.cat/el-rap-en-catala-vint-anys-en-escena/>.
- Sher, Sh.(2020)[2008]. *Mercedes Ladies. Her Story. Dafina*. [Llibre electrònic]
- Smith, R. (2016). *Hip-Hop Turntablism, Creativity and Collaboration*. Routledge.
- Tefo, T. (2022). *What is Hip hop-? Guide to Hip hop- Culture, History and Education (Eng. edition)*. Independent Published. [Llibre electrònic].
- Thompson, A. "Questlove" i Greenman, B. (2024). *Hip-Hop is History*. White Rabbit.
- Thompson, D. B. (2024). *Historia del Hip Hop: Breve Historia del Origen. Evolución y Legado del Movimiento Cultural que transformó la Música, la Moda y la Sociedad*. Publicació Independent.
- UNESCO. (s. f.). *El sector de la Cultura*. <https://www.unesco.org/es/culture/about>.
- Waclawek, A. A. (2011). *Graffiti and Street Art*. National Geographic Books.
- Williams, A. (2020). *Hip Hop Harem: Women, Rap and Representation in the Middle East*. Peter Lang Inc. International Academic Publishers.

Annexos

Taula 1. Aportacions del projecte Hip-Hop a Secundària a les Competències transversals.

Marc curricular			Objectius del projecte							
Competències Transversals	Competències Transversals Específiques (CTE)	Criteris d'avaluació CTE 1r i 2n ESO 3r i 4t ESO	OP1 Acostar-se a la cultura Hip-hop per conèixer les seves arrels, característiques i possibilitats expressives artístiques.	OP2 Fomentar el coneixement de les característiques de la música urbana afins a la cultura Hip-Hop com a font d'expressió personal i col·lectiva i de gran valor social, multicultural i artístic.	OP3 Aproximar-se a artistes i peces de música hip-hop i urbana d'Amèrica del Nord, Llatinoamèrica, Espanya i Catalunya des de la perspectiva de gènere i la mirada crítica.	OP4 Iniciarse en el disseny i l'elaboració de textos per a la creació de peces musicals de Hip-hop. .	OP5 Experimentar amb les possibilitats expressives entre música i la paraula amb base als pilars de la cultura Hip-hop.	OP6 Desenvolupar l'esperit crític i la reflexió davant temes d'actualitat o centres d'interès de l'alumnat de secundària mostrant implicació i respecte.	OP7 Promoure el treball en equip en la consecució d'una fita col·lectiva comuna.	OP8 Compartir, vivenciar i valorar la presentació de creacions col·lectives pròpies de Hip hop dins un espai escènic com és l'Auditori.
Competència ciutadana	CC1.	Construir relacions de convivència assertives i respectuoses amb totes les persones i grups socials, independentment del seu origen o grup de pertinença.	x	x	x			x	x	x
		Proposar accions que promoguin relacions de convivència amb totes les persones i grups socials, tant de l'entorn proper com de l'àmbit global.	x	x	x			x	x	x
	CC2.	Participar activament en l'organització i desenvolupament de projectes de l'entorn que integrin la capacitat per treballar en equip, la presa de decisions consensuades, la comunicació efectiva i la resolució de problemes.				x	x	x	x	x
		Distingir els trets fonamentals de les societats democràtiques, valorant les conseqüències de la democràcia i la vigència dels drets humans individuals i col·lectius i de les llibertats, i proposar accions per protegir-los.	x	x	x					

		Criteris d'avaluació	OP1	OP2	OP3	OP4	OP5	OP6	OP7	OP8
		Participar de manera activa i compromesa en l'organització i desenvolupament de projectes comunitaris, que fomentin la reflexió crítica i la millora de les habilitats socials necessàries per treballar en equip i contribuir a la construcció d'una societat més lliure, justa, equitativa i cohesionada.								
		Exposar amb criteri propi algunes problemàtiques que afectin els drets de determinats col·lectius per mitjà de la participació activa i compromesa, individualment i en equip, en projectes socials i cívics que comportin la defensa d'aquests drets.								
CC3.		Pronunciar-se, aportant els arguments pertinents, i actuar enfront de les actituds violentes i discriminatòries envers persones i col·lectius, amb una atenció especial a la diversitat d'identitats i expressions de gènere i diversitat afectivosexual.								
Analitzar i comprendre problemes ètics fonamentals i d'actualitat, considerant críticament els valors propis i aliens, i desenvolupant els seus propis judicis per afrontar la controvèrsia moral amb actitud dialogant, argumentativa, respectuosa i oposada a qualsevol tipus de discriminació o violència — incloent-hi la violència masclista, LGTBIfòbica, racista o capacitista — o fonamentalisme ideològic.		Identificar les limitacions socials i culturals que han impedit que algunes persones hagin pogut desenvolupar les seves aspiracions al llarg de diferents generacions.	x	x	x					
			Identificar les causes que han relegat les dones i altres col·lectius i minories a un rol secundari al llarg de la història i en el present, rebutjant actituds discriminatòries i per posar en valor la importància de la cura de les persones.	x	x	x				

		Criteris d'avaluació	OP1	OP2	OP3	OP4	OP5	OP6	OP7	OP8
Competència emprenedora	CE1. Analitzar necessitats i oportunitats i afrontar reptes amb sentit crític, fent balanç de la seva sostenibilitat i valorant l'impacte que puguin suposar en l'entorn, per presentar idees i solucions innovadores, ètiques i sostenibles dirigides a crear valor en l'àmbit personal, social, cultural i econòmic.	Generar idees argumentades, de forma individual i col·lectiva, utilitzant estratègies de creativitat, per desenvolupar solucions innovadores al repte				x	x	x	x	
		Generar una gran varietat d'idees argumentades, de forma individual i col·lectiva, utilitzant diferents estratègies de creativitat i amb la retroacció a partir del diàleg, per tal de desenvolupar les aportacions de cadascú i trobar solucions innovadores al repte escollit, i integrar noves tècniques productives de creativitat al propi repertori.				x	x	x	x	
	CE2. Avaluar les fortaleeses i debilitats pròpies fent ús d'estratègies d'autoconeixement i autoeficàcia, comprendre els elements fonamentals de l'economia i les finances i aplicar coneixements econòmics i financers a activitats i situacions concretes, utilitzant habilitats que afavoreixin el treball col·laboratiu i en equip, per reunir i optimitzar els recursos necessaris que portin a l'acció una experiència empenedora de valor.	Analitzar les pròpies debilitats i les fortaleeses que poden ajudar a desenvolupar la idea triada i saberles compartir amb els membres del grup.						x	x	
		Dissenyar la idea triada cooperativament tenint present els recursos materials i humans necessaris i el seu cost econòmic				x	x		x	
		Justificar les pròpies fortaleeses i habilitats que exigeix el repte, per tal de conèixer-se millor i saber-ho identificar amb les característiques d'una persona empenedora						x	x	
		Detallar la idea cooperativament tenint present la seva viabilitat i identificant els recursos materials i humans necessaris, recursos materials, econòmics i financers, i humans òptims i necessaris, de manera detallada i acurada.				x	x		x	

		Criteris d'avaluació	OP1	OP2	OP3	OP4	OP5	OP6	OP7	OP8
	CE3. Desenvolupar el procés de creació d'idees i solucions valuoses i prendre decisions, de manera raonada, utilitzant estratègies àgils de planificació i gestió i reflexionant sobre el procés realitzat i el resultat obtingut, per dur a terme el procés de creació de prototips innovadors i de valor, considerant l'experiència com una oportunitat per aprendre.	Concretar totes les fases a seguir per desenvolupar la idea triada: tasques, temporalització, espais i persones responsables.				x				
		Desenvolupar el projecte emprenedor seguint la planificació de manera detallada i introduint els canvis necessaris.				x		x	x	
		Reflexionar de manera individual i grupal sobre el procés realitzat i el producte final obtingut, introduint propostes de millora i saber-ho comunicar formalment i en públic.								x
		Planificar l'execució de la idea triada a partir del disseny realitzat, definint les tasques, la temporalització, els espais i les persones responsables de cada fase.				x				
		Desenvolupar el projecte emprenedor utilitzant una metodologia avançada de gestió, que identifiqui els canvis necessaris per donar resposta a les necessitats detectades amb la presa de decisions col·lectiva.				x		x	x	
Competència Personal, social i d'aprendre a aprendre	CPSAA 1. Regular i expressar les seves emocions enfortint l'optimisme, la resiliència, l'autoeficàcia i la recerca de propòsit i motivació cap a l'aprenentatge per gestionar els reptes i canvis i harmonitzar-los amb els seus propis objectius.	Avaluar i coavaluar de manera crítica el projecte emprenedor aportant propostes de millora i donar a conèixer el procés realitzat i el producte final obtingut de manera formal i pública.								x
		Expressar les emocions i els sentiments de forma respectuosa i assertiva, a través de diferents mitjans en situacions d'interacció social.					x	x	x	x
		Emprar, amb iniciativa, estratègies de regulació emocional que afavoreixin el propi aprenentatge				x		x	x	

		Criteris d'avaluació	OP1	OP2	OP3	OP4	OP5	OP6	OP7	OP8
		Anàlitzar la gestió de les emocions en les relacions amb els altres dins el context educatiu i social.						x	x	x
		Validar i emprar de forma proactiva estratègies de regulació emocional anticipant-se a situacions d'incertesa i de canvi que suposin un repte.						x	x	x
		CPSAA 3. Comprendre proactivament les perspectives i les experiències dels altres i incorporar-les al seu aprenentatge per participar en el treball en grup distribuint i acceptant tasques i responsabilitats de manera equitativa i emprant estratègies cooperatives.						x	x	x
		Mostrar respecte per les perspectives, les experiències i les emocions dels altres sense jutjar-les fent que les altres persones se sentin escoltades i compreses mitjançant estratègies de comunicació efectiva, activa i empàtica.								
		Emprar estratègies de treball cooperatiu, complint els acords, prioritant l'objectiu de l'equip i valorant les aportacions del grup amb respecte i responsabilitat.				x	x		x	
		Emprendre accions, de forma proactiva, que mostrin comprensió i respecte per les emocions, perspectives i experiències dels altres valorant la diversitat mitjançant estratègies de comunicació efectiva, activa i empàtica.						x	x	x
		Emprar de forma proactiva estratègies cooperatives dirigides a l'autogestió del grup vetllant per la distribució equitativa de les tasques i els rols i assumint l'èxit col·lectiu com una millora personal.				x	x		x	
		CPSAA 4. Fer autoavaluacions sobre el propi procés d'aprenentatge, buscant fonts fiables per validar, sustentar i contrastar la informació i per obtenir conclusions rellevants.							x	x

		Criteris d'avaluació	OP1	OP2	OP3	OP4	OP5	OP6	OP7	OP8
		Planificar i anticipar, amb ajuda si escau, les accions necessàries per fer front als reptes d'aprenentatge en les situacions d'aula amb responsabilitat, esforç i constància proposant diverses solucions i demanant ajuda quan calgui.				x				
		Argumentar de forma constructiva i amb autonomia, sobre les fortaleces i les debilitats pròpies mitjançant l'ús d'estratègies d'autoavaluació i coavaluació.							x	x
		Planificar i anticipar, amb autonomia, les accions necessàries per fer front als reptes d'aprenentatge en les situacions d'aula amb responsabilitat, constància, esforç i rigor, formulant diverses solucions i ajudant quan calgui.				x				
	CPSAA 5. Planificar objectius a mitjà termini i desenvolupar processos metacognitius de retroacció per aprendre dels propis errors en el procés de construcció de coneixement	Seleccionar i aplicar, amb suport, les estratègies d'aprenentatge pertinents a la tasca proposada que afavoreixin l'aprenentatge en contextos educatius.				x	x	x	x	
		Seleccionar i aplicar, de manera autònoma, les estratègies d'aprenentatge pertinents a la tasca proposada que afavoreixi l'aprenentatge en qualsevol context.				x	x	x	x	

Taula 2. Aportacions del projecte Hip-hop a Secundària a les Competències específiques: matèria de Música (1r a 3r ESO) i optativa Arts escèniques i Dansa (4t ESO).

Marc curricular		Objectius del projecte							
Competències específiques (M i AED)	Criteris d'avaluació	OP1 Acostar-se a la cultura Hip-hop per conèixer les seves arrels, característiques i possibilitats expressives artístiques.	OP2 Fomentar el coneixement de les característiques de la música urbana afins a la cultura Hip-Hop com a font d'expressió personal i col·lectiva i de gran valor social, multicultural i artístic.	OP3 Aproximar-se a artistes i peces de música hip-hop i urbana d'Amèrica del Nord, Llatinoamèrica, Espanya i Catalunya des de la perspectiva de gènere i la mirada crítica.	OP4 Iniciarse en el disseny i l'elaboració de textos per a la creació de peces musicals de Hip-hop. .	OP5 Experimentar amb les possibilitats expressives entre música i la paraula amb base als pilars de la cultura Hip-hop.	OP6 Desenvolupar l'esperit crític i la reflexió davant temes d'actualitat o centres d'interès de l'alumnat de secundària mostrant implicació i respecte.	OP7 Promoure el treball en equip en la consecució d'una fita col·lectiva comuna.	OP8 Compartir, viure i valorar la presentació de creacions col·lectives pròpies de Hip hop dins un espai escènic com és l'Auditori.
	1r a 3r ESO 4t ESO								
CE 1 Analitzar produccions musicals a través de l'escolta activa, la identificació d'elements i la reflexió per entendre'n l'evolució i funcions dins la cultura	Identificar els factors històrics culturals i socials que envolten determinades produccions musicals, comprenent-ne les característiques i la funció a través de l'anàlisi d'exemples amb una actitud oberta i respectuosa	x	x	x			x		
	Identificar les característiques, elements i tècniques de diferents propostes musicals de la nostra cultura i d'altres, a través de diferents suports audiovisuals, evidenciant una actitud d'obertura, interès i respecte.	x	x	x					
	Expressar l'opinió personal i les emocions experimentades de manera respectuosa i crítica sobre exemples de músiques estudiades a través de l'audició, visionat o l'assistència a esdeveniments musicals.	x		x		x	x	x	
	Explicar els factors històrics, culturals i socials que envolten determinades produccions musicals, comprenent-ne les característiques i la funció a través de l'anàlisi d'exemples amb una actitud oberta i respectuosa	x	x	x					
	Valorar tot tipus de manifestacions musicals del s.XX i de l'actualitat incloent-hi el cinema, en relació amb els seus elements característics	x	x	x					

	com a reflex de la societat on van ser creades des d'una actitud d'obertura, interès i respecte.								
	Criteris d'avaluació	OP1	OP2	OP3	OP4	OP5	OP6	OP7	OP8
	Relacionar l'opinió personal i les emocions experimentades amb els coneixements musicals de manera respectuosa i crítica sobre exemples de músiques estudiades a través de l'audició, visionat o l'assistència a esdeveniments musicals.	x				x	x	x	x
CE 2 Expressar-se musicalment a través d'improvisacions vocals o instrumentals tenint en compte les emocions que provoquen i per desenvolupar la creativitat amb una actitud col·laborativa.	Improvisar lliurement o a partir de pautes guiades, individuals o grupals, utilitzant el cos, la veu o els instruments i desenvolupant la creativitat i l'autoconfiança.				x	x			
	Mostrar habilitats musicals individuals i grupals a través de la interpretació, enfortint l'autoestima i la consciència col·lectiva.				x	x			x
	Aplicar tècniques d'improvisació individuals o grupals, utilitzant el cos, la veu, els instruments o les eines tecnològiques i desenvolupant la creativitat i l'autoconfiança.				x	x			
	Desenvolupar habilitats musicals individuals i grupals a través de la interpretació, enfortint l'autoestima i la consciència col·lectiva.				x	x			x
CE 3 Interpretar a	Utilitzar tècniques d'interpretació musical i corporal per al desenvolupament de les destreses musicals, potenciant l'expressió d'emocions i la seguretat en si mateix/a.				x	x			

través de la veu, els instruments i la dansa per explorar les possibilitats creatives, expressives i emocionals i desenvolupar l'autoestima.	Mostrar iniciativa en els processos creatius participant com a intèrpret en actuacions i manifestacions musicals i escèniques dins i/o fora de centre.								
	Aplicar tècniques d'interpretació musical i de moviment en audicions i concerts a l'aula i fora, desenvolupant la creativitat i el respecte cap als altres.								
	Criteris d'avaluació	OP1	OP2	OP3	OP4	OP5	OP6	OP7	OP8
	Utilitzar tècniques d'interpretació musical i corporal adequades al context per a l'aprofundiment de les destreses musicals, potenciant l'expressió d'emocions i la seguretat en si mateix/a.								
	Mostrar autonomia i responsabilitat en els processos creatius participant com a intèrpret en actuacions i manifestacions musicals i escèniques dins i fora de centre.								
	Proposar tècniques d'interpretació musical i de moviment per a audicions i concerts a l'aula i fora, desenvolupant la creativitat i el respecte cap als altres.								
CE4	Crear composicions complexes vocals, instrumentals, coreogràfiques i multidisciplinàries de manera individual i/o col·laborativa, mostrant respecte a idees, emocions i sentiments del grup.								
Crear projectes musicals a través de la veu, els instruments i el cos amb el suport de les eines	Organitzar produccions que utilitzin la veu, el cos, els instruments i/o les eines digitals per al								

tecnològiques per
desenVolupar oportunitats
personals, socials i
professionals de forma
inclusiva.

desenvolupament de projectes
musicals, generant les oportunitats
de desenvolupament personal, social
i professional fruit de la feina
col·laborativa

Crear composicions complexes
vocals, instrumentals, coreogràfiques
i multidisciplinàries de manera
individual i/o col·laborativa, mostrant
respecte a idees, emocions i
sentiments del grup.

x

x

x

x

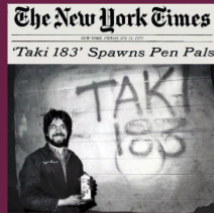
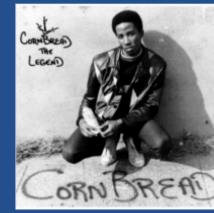
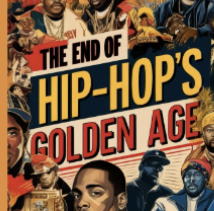
x

x

x

Dossier pedagògic / HIP-HOP A SECUNDÀRIA

Joc Cartes. Act. Hip-hop TimeLine.

				
Griots	Turntablism	Block Parties	Talking Blues	Sound Systems
				
Cindy Campbell DJ Kool Herc breakbeat	Cab Calloway <i>Minnie the Moocher</i>	Rapper's Delight	Expansió del Tagging	Primer grafiti modern CORN BREAD
				
Grandmaster Flash Dj Scratching	Final Època Daurada del Hip-hop	Expansió del Hip-hop fora d'EUA	Lluita pels Drets Civils a EUA	Primera batalla de Breaking
				
Run D.M.C. Hip-hop al mainstream	La cotorra Criolla	Foreign Nation publica "Brothers"	Inici Època Daurada del Hip-hop	WHBI Programa ràdio de Hip-hop

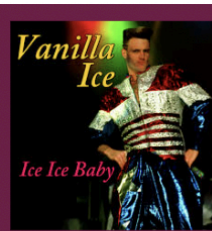
Fresh Fest
Primer festival
Hip-Hop

Mercedes Ladies

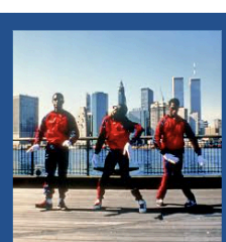
**Primer Maxi single
de Hip hop espanyol**

**Primer raper
no afroamericà**

Afrika Bambaataa
Zulu Nation

**Primera aparició de
Break Machine**

Sylvia Robinson
Sugar Hill Records

Glenn Monroig
primer rap
en espanyol

Primer Sampler digital
Emulator I

Llançament disc
"Jo no soc polac"
El Dissop i AeRReeSe

Stromae
viral a xarxes amb
Alors on Danse

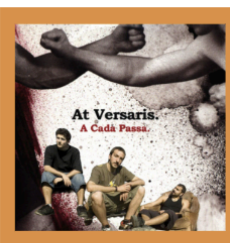
Hip-hop
més popular que el
Rock a EUA

**Inclusió del
Breakdance**
als Jocs Olímpics

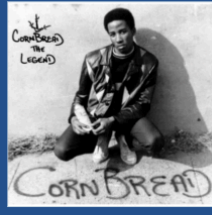
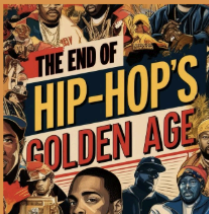
Pupil·les
rap feminista
valencià

Creació grup rap
català
At Versaris

Dossier pedagògic / HIP-HOP A SECUNDÀRIA

Revers. Cartes amb dates.

 s.XIII fins s.XV Griots	 1980 Turntablism	 1970 Block Parties	 1920-1930 Talking Blues	 1940-1950 Sound Systems
 1973 Cindy Campbell DJ Kool Herc breakbeat	 1931 Cab Calloway <i>Minnie the Moocher</i>	 1979 b Rapper's Delight	 1971 Expansió del Tagging	 1965 Primer graffiti modern CORN BREAD
 1975 - 1976 Grandmaster Flash Dj Scratching	 1995 Final Època Daurada del Hip-hop	 1980 b Expansió del Hip-hop fora d'EUA	 1963 Lluita pels Drets Civils a EUA	 1973 Primera batalla de Breaking
 1983 a Run D.M.C. Hip-hop al mainstream	 1980 d La cotorra Criolla Perucho Conde	 1989 Foreign Nation publica "Brothers"	 1985 Inici Època Daurada del Hip-hop	 1980 c WHBI Programa ràdio de Hip-hop

1984

Fresh Fest
Primer festival
Hip-Hop

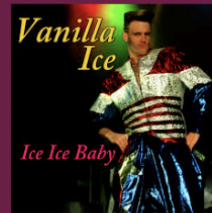
1976 a

Mercedes Ladies

1990 b

Primer Maxi single
de Hip hop
espanyol

1990 a

Primer raper
no afroamericà

1976 b

Afrika Bambaataa
Zulu Nation

1984

Primera aparició de
Break Machine

1979

Sylvia Robinson
Sugar Hill Records

1983 b

Glenn Monroig
primer rap
en espanyol

1981

Primer Sampler digital
Emulator I

1999

Llançament disc
"Jo no soc polac"
El Disop. AeRReeSe

2009

Stromae
viral a xarxes amb
Alors on Danse

2015

Hip-hop
més popular que el
Rock a EUA

2024

Inclusió
del Breakdance
als Jocs Olímpics

2014

Pupil·les
rap feminista
valencià

2007

Creació grup rap
català
At Versaris

L'AUDITORI
AUDITORI.CAT

LEPANT 150
08013
BARCELONA

93 247 93 00
INFO@AUDITORI.CAT

SEGUEIX-NOS

   @auditoribcn

 L'Auditori Barcelona

L'AUDITORI ÉS UN CONSORCI DE

AMB EL SUPORT DE

PRINCIPALS MITJANS PATROCINADORS

LA VANGUARDIA   **3cat**